

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

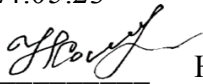
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії

**Експліцитні та імпліцитні способи вираження
невдоволення та осуду у мовленнєвих актах на матеріалі
повісті Саяка Мурата «Людина з міні-маркету»**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ОС «Магістр»
здобувачки другого рівня вищої освіти
2 року навчання (денна форма)
Галузь знань 03 – Гуманітарні науки
Спеціальність 035 - філологія,
Спеціалізація 035.069 східні
мови та літератури (переклад включно),
перша – японська,
ОНП «Східна філологія, західноєвропейська мова
та переклад: японська мова і література»
Заболотної Поліни Валеріївни
Науковий
керівник:
асист. Федотова Юлія Сергіївна

Рецензент:
к.філол.н., доц. Кузьменко Юлія Сергіївна

«Допущено до захисту»
Протокол засідання кафедри мов і літератур
Далекого Сходу та Південно-Східної Азії
Протокол № 11 від 24.05.23

Завідувач кафедри Н.Ісаєва

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ.....	7
1.1. Мовленнєві акти: визначення, елементи і структура.....	7
1.2. Класифікаційні засади таксономії мовленнєвих актів.....	9
1.3. Непрямий мовленнєвий акт як мовний репрезентатив комунікативної інтенції	12
1.4. Особливості оцінних мовленнєвих актів як підвиду експресивів	14
Висновки до першого розділу.....	18
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЯМИХ ТА НЕПРЯМИХ КОМПОНЕНТІВ ВИСЛОВЛЮВАННЯ У КОМУНІКАТИВНИХ СИТУАЦІЯХ.....	19
2.1. Вплив культурних контекстів на міжкультурну комунікацію.....	19
2.2. Концепти <i>аймай</i> , <i>чінмоку</i> , <i>харатей</i> як японські соціолінгвістичні моделі поведінки.....	22
2.3. Поняття експліцитності та імпліцитності у лінгвістиці.....	26
2.4. Експліцитні та імпліцитні способи вираження несхвальної оцінки (невдоволення та осуд).....	29
Висновки до другого розділу.....	33
РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ ЕКСПЛІЦИТНОСТІ ТА ІМПЛІЦИТНОСТІ ОЦІННИХ СУДЖЕНЬ НА МАТЕРІАЛІ КОМУНІКАТИВНОЇ ПАРАДИГМИ ПОВІСТІ САЯКА МУРАТА «コンビニ人間».....	35
3.1. Життєвий шлях та особливі риси творчості Саяка Мурата.....	35
3.1.1. Феномен повісті «Людина з міні-маркету».....	41

3.2. Переклад та аналіз прагматичного аспекту комунікації дійових осіб повіді.....	42
3.2.1. Експліцитні та імпліцитні способи реалізації оцінних мовленнєвих актів невдоволення	45
3.2.2. Експліцитні та імпліцитні способи реалізації оцінних мовленнєвих актів осуду	54
Висновки до третього розділу.....	64
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	76

ВСТУП

Теорія мовленнєвих актів є центральним аспектом прагмалінгвістики, адже безпосередньо досліджує міжособистісні комунікативні процеси, описує процеси побудови висловлювання і особливості мовленнєвої діяльності людини, яка складається з мінімальних одиниць – актів. При цьому кожен мовленнєвий акт характеризується наявністю ілокутивної сили, тобто кожне наше висловлювання містить у собі певну мету, яку ми реалізуємо по відношенню до адресата і очікуємо відповідну реакцію, або ж перлокутивний ефект.

Експресивні мовленнєві акти відрізняються своєю різноманітністю і можуть вважатися одним із найпоширеніших. Їхня ілокутивна спрямованість полягає у тому, аби точно і щиро виразити психологічний стан мовця. Оцінні мовленнєві акти є підвидом експресивів і виражають суб'єктивне ставлення мовця до певних людей, ситуацій, явищ тощо. При аналізі оцінних мовленнєвих актів невдоволення та осуду було необхідно зважати на розбіжності у менталітеті та особливостях соціальної поведінки (у нашому випадку Японії та України), аби достовірно передати інтенцію автора з урахуванням контекстності культур.

У нашому магістерському дослідженні ми спиралися на роботи антрополога Е. Холла, дослідників міжкультурної комунікації Р. Портера і Л. Самовар, а також на ґрунтовні праці з теорії мовленнєвої комунікації Дж. Сьорля, Дж. Остіна та О. Яшенкової. Для того, аби поглибити наше дослідження мовленнєвих актів та відмінних рис оцінних мовленнєвих актів несхвалення зокрема, ми звернулися до розгорнутого аналізу у напрацюваннях Г. Приходько, О. Черняк, де науковці описали їхні семантичні, прагматичні та граматичні особливості.

Актуальність даної магістерської роботи зумовлена відсутністю ґрунтовних праць, присвячених дослідженню експліцитних та імпліцитних засобів вираження емоцій в експресивних мовленнєвих актах як невід'ємної частини комунікативно-функціонального аспекту лінгвістичної прагматики.

Метою даної роботи є аналіз експресивних оцінних мовленнєвих актів, що виражають емоції невдоволення та осуду, з вибіркового епізоду повісті «Людина з міні-маркету» Саяка Мурата, а також характеристика контексту, у якому вони відбуваються, та встановлення експліцитних та імпліцитних способів їх вираження.

Для досягнення поставленої у роботі мети нам необхідно вирішити наступні **завдання**:

1. Визначити основні положення теорії мовленнєвих актів.
2. Розглянути структуру та компоненти мовленнєвих актів.
3. Виявити особливості оцінних мовленнєвих актів, зокрема тих, що виражають невдоволення та осуд.
4. Осмислити поняття імпліцитності та експліцитності в комунікативній парадигмі.
5. Проаналізувати оцінні мовленнєві акти осуду та невдоволення на матеріалі досліджуваної повісті та експліцитні та імпліцитні способи вираження несхвальної оцінки в них.

Об'єктом дослідження є діалогічна комунікація у повісті японської письменниці Саяка Мурата «Людина з міні-маркету». **Предметом** дослідження є експліцитні та імпліцитні способи вираження осуду та невдоволення в оцінних мовленнєвих актах у творі «Людина з міні-маркету». **Наукова новизна** даної роботи полягає у тому, що вона містить перші спроби детального дослідження оцінних мовленнєвих актів японського прозового твору, зокрема прямих і непрямих способів їх реалізації, та відображення комунікативної парадигми повісті в українському перекладі.

Теоретичне значення роботи полягає у дослідженні комунікативної лінгвістики японської мови та її поєднання з перекладознавством, оскільки вони ще не достатньо розроблені в українській японістиці. Робота має не лише теоретичне, але й **практичне значення**, оскільки отримані дані можуть бути використані наступним чином: 1) як додаток при викладанні курсу сучасної

японської літератури; 2) для подальшого укладання повного перекладу повісті «Людина з міні-маркету».

У цьому магістерському дослідженні ми послуговуватимемося такими **методами**:

- 1) репрезентативна вибірка (власне насичених оцінними мовленнєвими актами діалогів між героями повісті);
- 2) аналіз (безпосередньо мовленнєвих актів, а також локуції, ілокуції та перлокутивного ефекту в них);
- 3) зіставний метод (порівняння оригіналу та перекладу, щоб упевнитися в еквівалентності другого);
- 4) лінгвістичне спостереження (об'єктивне сприйняття інтенцій автора для їхнього точного відтворення при перекладі та подальшому аналізі твору);
- 5) перекладацький коментар (для відображення контексту, у якому відбувається певний акт).

Робота складається зі вступу, трьох розділів та висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту з висновками становить 75 сторінок, загальний обсяг роботи – 81 сторінка. Список використаних джерел має 86 позицій, з яких 41 – іноземними мовами.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ

1.1. Мовленнєві акти: визначення, елементи і структура

Мова є невід'ємною частиною нашого повсякденного життя: це головний інструмент, який ми застосовуємо для оформлення, вираження і повідомлення думок, спілкування з іншими людьми, позначення своїх емоцій та почуттів. Вона диктує правила у суспільстві, яким треба неодмінно слідувати, аби воно функціонувати збалансовано та гармонійно. Мова залучена у всіх сферах людської діяльності – і, певно, саме тому так часто привертає увагу дослідників-лінгвістів, психологів, філософів тощо.

Мовленнєва діяльність людини складається із сукупності мовленнєвих актів, адже мова може виконати своє комунікативне призначення лише посередництвом реалізації у мові. Тому зовсім не дивно, що у сучасному мовознавстві поняття «мова» та «мовлення» часто вживаються як діалектична єдність і зумовлюють один одного [44, с. 67]. Їх можна назвати двома сторонами однієї медалі, але ніяк не варто ототожнювати, оскільки вони незалежні і мають унікальні риси.

У своїй праці «Основи теорії мовної комунікації» О. Яшенкова подає наступні визначення вищезазначених понять:

***Мова** – система об'єктивно існуючих, соціально закріплених знаків, що співвідносять поняттєвий зміст і типове звучання; система правил уживання знаків та їх сполучуваності.*

У мовознавстві вважається аксіоматичним підхід до мови як системи підсистем – тобто явища, що має рівневу організацію [9, с. 3]. Кожна мова базується на врегульованому поєднанні структурних елементів фонології, морфології, синтаксису та семантики. Синтаксис є найвищим рівнем, адже він підпорядковує собі всі інші одиниці та забезпечує виконання комунікативних потреб суспільства. Усі мови мають свій набір звуків, які потім об'єднують та/або комбінують, слідуючи певним правилам, аби створити слова та змістовні

висловлювання. Якби ці методи не були систематичними, всі акти говоріння були б випадковими, а відтак – не мали би значення.

***Мовлення** – 1) конкретне говоріння, що відбувається в часі та втілюється у звукову (в т.ч. внутрішнє промовляння) або писемну форму; 2) процес говоріння (мовленнєва діяльність) і його результат (мовленнєвий твір, що фіксується пам'яттю або на письмі).*

Можемо побачити, що мовлення є більш складним поняттям, тому не дивно, що воно досліджується на різних рівнях:

- фізіологічні основи мислення;
- взаємозв'язок мислення й мовлення;
- психологічні аспекти мовлення;
- реалізація функцій мови в мовленні;
- функціональні різновиди мовлення;
- культура усного і писемного мовлення.

Мовлення характеризується індивідуальними особливостями, що можна простежити у темпі, ритмі, інтонації, частоті вживання певних мовних одиниць, порядком розташування елементів у фразі, свідомих чи несвідомих порушеннях мовних норм [44, с. 67]. Також мовлення можна назвати цілеспрямованим, адже воно є варіативним, ситуативно зумовленим потребою людини у спілкуванні й комунікації (мовленнєва діяльність), виражає психологічний стан мовця, його волевиявлення і може бути оціненим з багатьох аспектів: естетичного, етичного, змістового тощо. Одиницею мовлення прийнято вважати висловлювання.

Мовленнєвий акт є конкретним проявом мовленнєвої діяльності у відповідності до принципів та правил мовної поведінки як мінімальна вербалізована одиниця, що виражає мовленнєво-мисленнєву діяльність комунікантів і містить у собі мовні та позамовні компоненти [44, с. 79]. Основними учасниками мовної діяльності є адресант та адресат, які створюють висловлювання та інтерпретують їх.

Ключовими ознаками мовленнєвих актів є:

- 1) інтенційність (навмисність);

- 2) цілеспрямованість (наявність мети);
- 3) конвенційність (відповідність загальновизнаним правилам вживання мовних одиниць).

Аналізуючи мовленнєві акти, Дж. Остін зазначив, що одне й те саме висловлювання містить у собі одразу декілька актів – тобто мовець не лише вербалізує свої думки, а й виконує цілий комплекс дій [40]. Ці дії науковець визначив як локутивний, ілокутивний та перлокутивний акти.

Локуціон – це частина мовленнєвого акту, за якого повідомлення озвучується. Ілокуція – це саме висловлювання, озвучене мовцем з метою певним чином вплинути на слухача; на даному етапі реалізується інтенція мовленнєвого акту. І наостанок, перлокуція – це ефект, досягнутий завдяки реалізації мовленнєвого акту, який можна побачити на реакції адресата (певні зміни його свідомості чи поведінки).

Основу теорії мовленнєвих актів складають ідеї, викладені англійським науковцем Дж. Остіном у курсі лекцій «Слово як дія», які далі були більш детально досліджені американським дослідником Дж. Сьорлем.

1.2. Класифікаційні засади таксономій мовленнєвих актів

За Дж. Остіном, існує два види висловлювань – константиви та перформативи. Науковець встановив, що констативи – це висловлювання, які можуть бути зазначені з негативним або позитивним характером, тобто є констатаціями певних фактів, що можуть бути істинними чи хибними. Наприклад, «Вона моя сестра» [69, с. 3].

Можна оцінити правдивість чи хибність цього речення відносно наявної інформації у світі. На відміну від констативів, перформативи формулюються за відповідних умов не для того, щоб описати щось, а з метою чогось досягти. Наприклад, сказавши: «Я заповідаю свою машину братові», мовець не констатує факт про світ, скоріше він виконує акт заповідання.

Дж. Остін використовує термін «перформатив» для того, аби позначити дії, що відмінні від констатації фактів [21, с. 137]. Серед перформативів дослідник

виділив *вердиктиви* (виражають рішення або оцінку фактичного стану справ), *екзерситиви* (позначають накази, команди тощо), *комісиви* (виражають обіцянки, зобов'язання мовця по відношенню до себе), *бехабітиви* (для вираження співчуття, похвали тощо – тобто аспекти соціальної поведінки), *експозитиви* (констатують завершення певного процесу).

Кожен перформативний акт відбувається у певному контексті і не має бути обов'язково повністю озвученим. Якщо під час іспиту професор скаже студенту: «Відмінно», це означатиме, що той студент отримав відмінний бал. Якщо ж той самий професор піде до меблевого магазину, сяде на диван і знову скаже: «Відмінно», це скоріше за все буде значити, що він задоволеним дизайном чи якістю загалом того дивану, на якому сидить [40]. Лише в англійській мові Дж. Остін нарахував більше двох сотень перформативів, але таке число або навіть більше можна знайти і в інших мовах світу.

Мовознавцям поки що не вдалося уніфікувати усі знання про мовленнєві акти в єдину систему, тому у нашому дослідженні ми використовуємо універсальну класифікацію Дж. Сьорля. Науковець вважав ілокутивний акт основною одиницею мовленнєвого акту і зазначив п'ять критеріїв, на яких базується його класифікація:

- 1) мета мовленнєвого акту;
- 2) спрямованість мовленнєвого акту;
- 3) вираження психологічного ставлення мовця;
- 4) сила прагнення до досягнення мети;
- 5) різниця у статусах мовця та слухача.

І на основі вищезазначених критеріїв він виділив п'ять основних груп:

1. *Репрезентативи* (*інформативні акти*, або *асертиви*) – мовленнєві акти, які фіксують відповідальність мовця за істинність його твердження. До репрезентативів зазвичай відносять інформативні повідомлення (*Наступний захід відбудеться 17-го квітня 2024 року*), передбачення (*Завтра може піти сніг*), ствердження/констатацію (*Земля обертається навколо Сонця*), описи (*Ця пташка була така маленька, що могла поміститися на долоні*),

осуд (*Я не очікував, що ти скажеш такі жахливі слова моїй сестрі*), характеристики (*Його промова була дуже невдалою*).

2. *Директиви (акти спонукання, або прескриптиви)* – мовленнєві акти, що мають за мету спонукати адресата до (не)виконання певної дії (*Чи не могли б ви, будь ласка, зачинити вікно?*).
3. *Комісиви* – мовленнєві акти, котрі мають ціль змусити адресанта взяти на себе певні обов'язки – тобто вони є директивами мовця по відношенню до самого себе, як-от: клятви, гарантії, домовленості, наміри, плани, погрози, згоди, оголошення тощо (*Завтра я їду у відрядження до Парижа*).
4. *Експресиви* – мовленнєві акти, що виражають психологічний стан мовця, відображають його ставлення до справ, положення певних речей. Оскільки цей вид мовленнєвих актів слугує для встановлення мовного контакту між співрозмовниками, їх ще називають неінформативними мовленнєвими актами – це може бути подяка, вибачення, привітання, співчуття тощо (*Мені дуже шкода, що з тобою таке трапилось*).
5. *Декларативи (акти установки, або вердиктиви)* – мовленнєві акти, які описують стан речей у світі і мають за мету оформлення оголошення певних соціальних подій, як-от: призначення на посаду, оголошення війни, винесення вироку злодієві тощо (*Пане Петренко, відсьогодні вас звільнено з посади керівника відділу продажів*). Варто зауважити, що для реалізації мовленнєвих актів даного типу мовець має володіти відповідним соціальним станом та/або певними обов'язками і повноваженнями.

Деякі дослідники також виділяють *метакомунікатив* – тип мовленнєвого акту, ілюкutivoною метою якого є власне реалізація мовленнєвого акту. Існує три типи метакомунікативів:

- 1) мовленнєві акти встановлення контакту (привітання тощо);
- 2) мовленнєві акти пролонгації контакту (заповнення пауз, перевірка роботи каналу зв'язку тощо);
- 3) мовленнєві акти розмикання контакту (прощання тощо) [44, с. 87].

За рівнем складності мовленнєві акти бувають *нерозгорнутими* (часто здійснюються за допомогою одного речення), *розгорнутими* (зазвичай реалізуються за допомогою двох або більше висловлювань) та універсальними (можуть бути виражені або одним, або ж декількома висловлюваннями, які утворюють зв'язний та логічний текст).

За формою реалізації вони поділяються на *усно-мовленнєві* (реалізуються лише в усному мовленні), *письмово-мовленнєві* (представлені лише на письмі) та *оборотні* (можуть існувати як і в усному мовленні, так і на письмі).

За універсальністю їх класифікують як *первинні* (властиві різним сферам спілкування) та *вторинні* (властиві обмеженому колу соціальних груп і відтак мають дещо обмежений характер).

За позицією в дискурсі мовленнєві акти також поділяють на *ініціальні* (ті, що відкривають комунікацію, потребують відповіді та загалом стимулюють продовження дискурсу) і *реактивні* (реакція слухача на висловлювання мовця).

За типом інтерактивності вони бувають *односторонніми* (не потребують реакції та/або відповіді адресата) та *кооперативні* (навпаки потребують реакції та/або відповіді адресата) [44, с. 88-90].

Так, ми бачимо, що на даний момент існує дуже багато класифікацій та типологій мовленнєвих актів, які базуються на різних критеріях та аспектах комунікації.

1.3. Непрямий мовленнєвий акт як мовний репрезентатив комунікативної інтенції

Під час комунікації трапляються ситуації, коли мовець не бажає напряду демонструвати свої наміри або дії, а обирає імпліцитні засоби передачі повідомлення, тому дослідники поділяють мовленнєві акти на прямі та непрямі залежно від способу їх вираження.

Висловлювання вважається прямим мовленнєвим актом, якщо його структура та ілокутивна мета збігаються, тобто мовець використовує експліцитні засоби вираження своїх думок, аби слухач точно його зрозумів. Наприклад:

а) стверджувальне речення, щоб констатувати певний факт – «Ти вдягнена у червоне плаття»;

б) питання, аби дізнатися певну інформацію (відповідь та/ні) – «Чи ти вдягнена у червоне плаття?»;

в) наказ, аби змусити співрозмовника вчинити так, як ми хочемо, – «Вдягни червоне плаття!».

Дж. Сьорль вперше ввів поняття непрямого мовленнєвого акту і визначив його як такий ілокутивний акт, що здійснюється опосередковано, за допомогою здійснення іншого акту [42, с. 288]. Іншими словами, заздалегідь продумана інтенція мовця передається слухачеві через висловлювання, семантичний зміст якого не завжди передає точний задум і насправді має набагато глибше значення.

Непрямий мовленнєвий акт базується на тому, що було сказано мовцем, і тому, що він насправді мав на увазі [42, с. 288]. Тобто висловлювання формується на основі семантичного (загальноприйнятого, соціально фіксованого) та прагматичного (суб'єктивного, персоніфікованого) значень.

Певне висловлювання може виражати не тільки те, що мовець вимовив, а мати прихований зміст, переданий імпліцитно, і задачею слухача є орієнтуватися не лише на семантичний зміст повідомлення для точного розуміння наміру співрозмовника.

Так, іноді одне висловлювання може одразу виражати два або більше комунікативні наміри: один, який мовець виразив відкрито, та другий, який слухач має домислити, адже він не завжди збігається зі сказаним. Таким чином висловлювання, зберігаючи свій експліцитний комунікативний намір, водночас виражає і другий, заздалегідь сформований адресантом імпліцитний намір.

Під час дослідження відмінностей між прямими та непрямыми мовленнєвими актами науковець виділив три типи висловлювань, які протиставлені «буквальним висловлюванням», – і до них він відніс метафору,

іронію та непрямі мовленнєві акти. «Проблема функціонування метафори є окремим випадком більш загальної проблеми – а саме пояснення того, як розходяться значення мовця і значення речення або слова. Іншими словами, це окремий випадок проблеми, як виявляється можливим говорити одне, маючи на увазі щось інше; як вдається повідомити щось в тих випадках, коли мовець і слухач знають, що значення спожитих мовцем слів не відповідають точно і буквально тому, що він мав на увазі. Інші випадки розриву між значенням висловлювання мовця і буквальною значенням речення – це іронія і непрямі мовленнєві акти» [22, с. 72; 74].

Також вчений виокремлює два типи непрямих мовленнєвих актів: конвенційні (conventional) та неконвенційні (non conventional), або ж контекстуально-ситуативні. Класичним прикладом конвенційного мовленнєвого акту можна вважати використання питального речення у функції прохання, а також закріплені етикетом та соціальними нормами форми спілкування. Контекстуально-ситуативним мовленнєвим актом являється той, який в ізолюваному від тексту вигляді не буде сприйматися носіями мови із тим інтенційним значенням, який був задуманий мовцем.

Так, можемо сказати, що непрямі мовленнєві акти характеризуються розширенням і поглибленням змісту повідомлення внаслідок підвищення семантичної цінності мовних одиниць адресантом, що водночас вимагає від адресата певних фонових знань та комунікативних здібностей для вдалого декодування висловлювання. Загалом непрямий мовленнєвий акт прийнято трактувати як той, що дозволяє мовцю урізноманітнити комунікативні ситуації і виразити свій намір або дію опосередковано, за допомогою імпліцитних засобів з відповідними експліцитними одиницями, де слухач має більше уваги приділяти не семантичній складовій висловлювання, а його прагматичному підґрунтю.

1.4. Особливості оцінних мовленнєвих актів як підвиду експресивів

Аналізуючи оцінні мовленнєві акти, більшість науковців спираються на базову класифікацію Дж. Сьорля і визначають їх наступним чином: «Відповідно

до семантики оцінки – вираженням ставлення мовця в поняттях «добре/погано» – основними видами оцінних мовленнєвих актів є осуд й схвалення; інші види, зберігаючи інваріативне значення, варіюють в різній мірі ілокутивну функцію відповідно до інтенсивності оцінки або перлокутивного впливу на адресата», причому ілокутивний намір не завжди може бути виражений експліцитними засобами [21, с. 138].

Проблема вираження оцінки через мовленнєвий акт не знайшла свого вирішення в рамках класифікації Дж. Остіна. Так, оцінні мовленнєві акти можна віднести до вердиктивів, оскільки їх призначення полягає у «офіційному або неофіційному повідомленні заснованого на очевидності або роздумах судження про оцінку або факт» [45]. У той самий час ці мовленнєві акти можна віднести і до класу бехабітивів, які виражають «реакції на поведінку інших людей і повороти їхньої долі. Вони включають в себе також відношення до чиеїсь поведінки у минулому або майбутньому і експліцитне вираження цього відношення». Оцінні мовленнєві акти можуть знаходити свою реалізацію і у сфері екзерситивів (пропаганди на користь або проти певного способу дій), і у сфері комісивів (зобов'язання мовця взяти на себе певну модель поведінки), оскільки обидва класи висловлювань характеризуються семантикою схвалення/осуду. Також можна сказати, що особливою можливістю виражати оцінку наділені вердиктиви та бехабітиви, оскільки «вердиктив – це реалізація оціночного судження, а бехабітив – це вираження оціночного судження» [45].

У той самий час науковець визнавав недосконалість своєї класифікації мовленнєвих актів на базі перформативних дієслів і ставив під сумнів її адекватність, оскільки кордони між цими класами дуже розмиті.

Як ми вже зазначили у попередніх підрозділах, Дж. Сьорль, беручи за основу основні з лінгвістичної точки зору параметри (ілокутивна мета висловлювання, направлення пристосування і виражений психологічний стан мовця [74]), уточнив класифікацію Дж. Остіна і виділив п'ять основних типів ілокутивних актів (репрезентативи, директиви, комісиви, експресиви і декларативи).

Але варто зазначити, що неоднорідність та іноді складна для розуміння природа експресивів, до яких відносяться оціночні мовленнєві акти, викликали багато суперечок між мовознавцями. Справа у тому, що Дж. Сьорль, вперше вживаючи поняття «експресив», пов'язав специфіку цього класу висловлювань з вираженням емоцій (а відтак – і з емоційним аспектом оцінювання) і водночас із вираженням етикетних поведінкових відношень.

За визначенням Дж. Сьорля, «експресиви – це мовленнєві акти, ілокутивною метою яких є вираження психологічного стану, заданого умовою щирості відносно положення речей, визначеного у рамках пропозиційного змісту» [74]. Полеміка полягає у тому, що у номінативному переліку мовознавця поряд з експресивами також згадані мовленнєві акти з позитивною та негативною оцінкою, а також акти етикету й акти вираження емоційних переживань. Проте деякі дослідники вважають, що ці типи висловлювань необхідно розмежовувати, оскільки вони виражають різні комунікативні наміри мовця та різні перлокутивні очікування.

Окрім класифікацій Дж. Остіна та Дж. Сьорля, існують й інші, де розкривається питання оцінних мовленнєвих актів. Так, у напрацюваннях німецьких лінгвістів Т. Баллмера та В. Бренненштуль уся мовленнєва діяльність людини поділяється на чотири великі групи: експресив, апеляція (звернення), інтеракція та дискурс. Науковці згрупували та проаналізували 4800 дієслів англійської мови, зокрема ті, що виражають оцінку мовця. Однак деякі дослідники зауважують, що Т. Баллмер та В. Бренненштуль припустилися ряду помилок у своїй роботі, адже семантичний аналіз дієслів у мовленнєвих актах та аналіз самих мовленнєвих актів абсолютно не залежні один від одного [8, с. 27].

Інша класифікація, що заслуговує на увагу, була запропонована польською лінгвісткою А. Вежбицькою. У своєму семантичному словнику англійських дієслів науковець виділила такі групи оцінних дієслів, як-от: «Praise Group», «Reprimand Group», «Blame Group», «Accuse Group» [4, с. 257]. А. Вежбицька вказує, що основним значенням дієслів, що входять до вищезазначених груп, є позитивне або негативне судження адресанта по відношенню до адресата. Перевага цієї

типології полягає у тому, що автор аналізує специфіку мовленнєвих актів на глибинному семантичному рівні.

Британський лінгвіст Дж. Ліч створив класифікацію мовленнєвих актів, яка також певним чином заповнює лакуни щодо експресивів. У рамках своєї роботи та власне класифікації, що базується на відмінностях у характері соціально-комунікативної взаємодії мовця та слухача, науковець виділив клас конфліктивів (conflictives) – висловлювань з конфліктною ілокуцією, що вступає у протиріччя з соціальними намірами. Ілокутивна мета конфліктивів полягає у вираженні негативної оцінки слухача мовцем, а за своєю природою ці мовленнєві акти покликані завдавати образи або ранити почуття адресата [61; 62].

Висновки до першого розділу

У першому розділі ми з'ясували, що мова є важливим інструментом для передачі інформації, думок, почуттів тощо, і може бути реалізована лише завдяки мовленню. Так, мовленнєва діяльність людини складається з мовленнєвих актів, який можна охарактеризувати як цілеспрямовану мовленнєву дію адресанта по відношенню до адресата для передачі певного повідомлення, коли адресант не лише надає інформацію, але й хоче вплинути на свідомість або поведінку співрозмовника залежно від ситуації та контексту, у якому відбувається акт комунікації.

Існує багато класифікацій мовленнєвих актів за різними критеріями, але у нашому дослідженні ми послуговувалися універсальною класифікацією Дж. Сьорля, який поділив їх на п'ять великих класів: репрезентативи, директиви, комісиви, експресиви і декларативи.

Проблема непрямих способів реалізації мовленнєвих актів стала однією з центральних у сучасній прагмалінгвістиці. Прямі акти є контекстуально відносно незалежними, у той час як непрямі потребують від слухача певних фонових знань, глибоко розуміння ситуації та бажання декодувати повідомлення.

Оцінні мовленнєві акти представляють собою вид мовленнєвих актів, унікальна характеристика яких полягає у вираженні мовцем (у більшості випадків) суб'єктивної оцінки, судження, (не)схвалення певної людини, події, явища тощо.

Мовленнєві акти оцінного типу можуть бути виражено як експліцитно, тобто чітко і прямо («Сьогодні дуже гарна погода»), так й імпліцитно, тобто приховано, неявно («Твій виступ не відповідав моїм очікуванням»).

Вибір між прямим та непрямим способом вираження оцінних мовленнєвих актів може залежати від різних чинників, таких як контекст, ситуація та особистість мовця тощо.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЯМИХ ТА НЕПРЯМИХ КОМПОНЕНТІВ ВИСЛОВЛЮВАННЯ У КОМУНІКАТИВНИХ СИТУАЦІЯХ

2.1. Вплив культурних контекстів на міжкультурну комунікацію

Часто культура стає своєрідною призмою, через яку ми бачимо і сприймаємо навколишній світ, і хоча прийнято вважати, що саме відмінність у мовах призводить до непорозумінь або проблем у комунікації, часто їх причиною є саме відмінність культурних рис, які іноді буває важко виявити.

Тому відомий американський антрополог та дослідник міжкультурних процесів Едвард Холл у 70-х роках XX століття запропонував ще один цікавий спосіб пошуку культурних схожостей та відмінностей в сприйнятті навколишнього світу та міжособистісному спілкуванні [54]. Залежно від того, чи основне повідомлення передається за допомогою слів або ж контексту ситуації, він поділив усі культури на дві великі категорії: висококонтекстні та низькоконтекстні.

Гіпотеза, на якій базується класифікація Холла, полягає у тому, що однією з функцій культури є створення певного екрану між людиною та світом, і в такому разі культура часто визначає, на що ми звертаємо увагу і що ігноруємо [71].

Дослідник описав контекст як інформацію, що оточує подію і максимально яскраво відображає її значення; більше того, культури часто можна характеризувати за висококонтекстним або низькоконтекстним спілкуванням. У своїй праці він визначає поняття контекстності наступним чином: *«Висококонтекстне спілкування або повідомлення – це таке, в якому більша частина інформації вже реалізована під час спілкування, практично не закодована, експліцитно передана співрозмовнику. Водночас низькоконтекстне спілкування є абсолютною протилежністю, тобто основна інформація збережена в імпліцитному коді»* [71, с. 215; 54]]

У висококонтекстних культурах (до яких зокрема належить і Японія) величезна кількість повідомлень під час зустрічі передається не лише словами, тобто присутня мала вербалізація і формалізація інформації [17]. Це може бути

пов'язано з тим фактом, що, як правило, суспільство в культурах з високим контекстом є однорідним. Тобто люди мають спільний досвід, соціальні протоколи, інформаційні канали; велику роль відіграє вкоріненість індивіда в соціокультурній групі (етнічній, професійній, сімейній тощо), ієрархічність стосунків і будувannya власних суджень відповідно до цієї системи. Значення повідомлення не завжди передається за допомогою слів; у висококонтекстних культурах передача інформації реалізується також завдяки жестам, виразу обличчя, рухові очей і навіть мовчанні, які несуть своє значне навантаження у розмові.

Люди з висококонтекстних культур зазвичай обережно оцінюють своє оточення і можуть виражати свої почуття та інтерпретувати емоції інших навіть без їхньої вербалізації. Значення у таких культурах також передається через статус: стать, вік, рівень освіти, сімейну історію, кар'єрну позицію тощо. Тому можна сказати, що в культурах з високим контекстом співрозмовники приділяють увагу тому, **як** щось сказано, радше ніж **що** саме сказано, і уважно аналізують невербальні підказки один одного.

У той самий час у низькоконтекстних культурах (Німеччина, Швеція, Скандинавія, Північна Америка тощо) населення є більш різноманітним, а відтак усі міжособистісні контакти зазвичай набувають більш глибокого значення. Оскільки люди не мають спільного досвіду або спільних знань, вони прагнуть заповнити ці лакуни більшою кількістю деталей, аби уникнути неясності та непорозумінь. Саме вербальне повідомлення містить у собі основну частину інформації, контекст же слугує фоном, але аж ніяк не відіграє головну роль у комунікації.

Так, наприклад, у азіатському стилі комунікації спілкування зазвичай можна охарактеризувати як розмите, непряме та імпліцитне, у той час як західний стиль виражає тенденції до чіткості та експліцитності [71, с. 217]. Людину з низькоконтекстної культури можуть вважати грубою, неосвіченою, якщо вона задаватиме багато питань, такою, що не розуміє сенсу і не може вписатися у динаміку групи, а людина з висококонтекстної культури може сприйматися як

некомпетентна, невпевнена, не здатна дотримуватися планів і працювати самостійно.

Багато дослідників узагальнюють слов'янські ментальні риси, коли характеризують український стиль комунікації, і це є теоретичною і методологічною помилкою [18]. Історично Україна знаходилася під впливом культур як з високим, так і з низьким контекстом, тому їй відводять проміжне місце між цими культурами. Якщо порівнювати українську культуру з іншими європейськими культурами, вона може бути охарактеризована як більш ірраціональна, багатозначна та імпліцитна.

Український науковець В. Чернецький у своєму дослідженні посткомуністичних культур порівняв Україну та росію і продемонстрував, «наскільки відмінними можуть бути національні відповіді... Дві культури створюють радикально відмінні дискурси національного: постімперської меланхолії і стійкої спадщини теорії Достоевського про «всесвітню сприйнятливість», з одного боку, і реконструювання та переоцінювання колоніального і доколоніального минулого, з другого» [17].

Вітчизняна дослідниця А. Пустовар припускає, що Україна займає проміжне місце на шкалі контекстності культур, адже ми довгий час зазнавали впливу з багатьох культур, а відтак, наприклад, під час спілкування з бізнес-партнерами можна зустріти представників рис як і культури з високим контекстом, так і з низьким [23].

Навіть при знайомстві з новими людьми ми зазвичай ділимося доволі інтимною інформацією, тобто позиціонуємо себе як «свого»: жаліємося на життя, розказуємо про хвороби, згадуємо про спільних знайомих, створюємо доволі близьку атмосферу для подальшого спілкування.

На відміну від українських маркерів комунікативної поведінки, японське суспільство, представники висококонтекстуальної культури, живуть слідуючи зовсім іншим правилам; ці відмінності можна легко відслідкувати навіть аналізуючи лише японську мову, яка багата на омоніми.

Наприклад, 聞く /kiku/ має два основні значення; це може бути або «слухати, чути», або «питати», і правильне тлумачення можна здогадатися лише від контексту. すみません /sumimasen/ – концепт, ще більш комплексний, адже він може означати «дякую», «вибачте» або ж використовуватися для привернення чийсь уваги. 遅い /osoi/ може позначати і «повільний», і «пізно».

Японський лінгвіст Такемото пояснює високу контекстність японської мови наступним чином: «Японська мова – це мова, яка була створена і розвинена людьми, які жили у доволі закритому суспільстві дуже давно. Будучи загалом ізольованими від інших груп, що населяли Японію, члени усіх маленьких трьохсторонніх громад знали один одного радше вичерпно у всіх можливих аспектах. Родинне життя, так само як і соціальне, в такому маленькому замкненому суспільстві було тим чи іншим чином чимось рутинним, і дуже маленька кількість мовлення була необхідна для взаєморозуміння. Саме тому в Японії так яскраво можна спостерігати вкорінену тенденцію до думки, що вербальна мова не завжди найкращий спосіб поглиблювати людське розуміння один одного, і перевага завжди надавалася невербальній комунікації» [71, с. 230-231].

Наприклад, німецький бізнесмен може запропонувати: «Давайте повечереємо сьогодні разом», а японський менеджер скаже: «Це сакі смакує з багатьма японськими стравами» – тобто кожен йде до своєї мети особистим, культурно визначеним лінгвістичним шляхом [71, с. 231]. Більше того, висококонтекстні культури, такі як Японія, часто будуть підкреслювати те, як щось сказано, а не сам зміст повідомлення. Тому можна зробити висновок, що контекстність культури впливає на якість комунікації як і в бізнес-спілкуванні, так і в повсякденному житті.

2.2 Концепти *аймай*, *чінмоку*, *харагей* як японські соціолінгвістичні моделі поведінки

Японська мова багата на загадкові вирази, результатом чого є двозначне, неясне спілкування. Ця неясність комунікації часто націлена на створення

гармонії з іншими людьми, цінуванні їхніх почуттів більше, ніж своїх власних, аби показати повагу до співрозмовника.

Як не дивно, але саме географія Японії мала величезний вплив на конкретно цю культурну особливість. Оскільки більша частина території цієї острівної країни – це гори, які є непридатними для проживання, люди були змушені навчитися жити разом у маленьких групах [77]. І так історично склалося, що сільське господарство було зв'язуючою ланкою, яке об'єднувало жителів невеликих сіл, і для гарної та плідної роботи їм треба було працювати у злагоді. Для збереження сталих моральних цінностей у групі зазвичай було заборонено виражати свою думку проти «старших» і цінувався конформізм.

Трохи пізніше так званий період «сакоку» (17-19 століття) теж вніс свої корективи до японського менталітету. Більш як на двісті років Японія ізолювала себе від зовнішнього світу, аби придушити християнські настрої у суспільстві, що суперечили феодальній політиці тогочасного уряду. Це значило нуль контактів з представниками інших культур, адже в Японію нікого не впускали, а якщо хтось із самих японців хотів перетнути кордон – то міг готуватися прощатися з життям. Американці намагалися підтримувати контакт з японцями, але оскільки ті не знали англійської мови, комунікація часто була неуспішною [77]. Натомість японське суспільство зосередило усі свої сили на власній культурі і набуло багато унікальних рис, які можна простежити навіть і у мові, що проводять велику межу між Японією та світом, його західною частиною зокрема.

Якщо в інших культурах неясність висловлювань може сприйматися як невміння співрозмовника використовувати свої комунікативні навички, то для японців концепт 曖昧 /aimai/ «двозначний, нечіткий, неясний» є проявом ввічливості та поваги і тісно пов'язаний з небажанням виразити нечемність або незгоду зі співрозмовником. Наприклад, вираз まあまあ /ma:ma/ перекладається як «так собі», але в реальності має декілька значень і може слугувати як відповідь у найрізноманітніших, зовсім не схожих одна на одну ситуаціях. Так само практично ніколи не можна почути від японця чітке «ні» – вони будуть ухилятися від такої занадто різкої відповіді, аби не образити почуття співрозмовника.

Натомість краще сказати ちよつと /chotto/ «якось, певно, не вийде...», でも /demo/ «але ж...», 考えておくね /kagaete okune/ «я про це подумаю». Як наслідок, відповіді стають розмитими і вище згадані слова набувають додаткових значень, що у випадку японського суспільства призвело до меншої кількості непорозумінь і підтриманню балансу і гармонії між учасниками будь-яких комунікативних процесів.

Як ми вже згадували вище, говорити чітко і прямо в Японії вважається вкрай неввічливим способом вираження своїх думок, що може бути дивним для європейців, котрі звикли говорити все без прикрашання і зазвичай очікують у співрозмовника відсутності жодних фонових знань, необхідних для обговорення тієї чи іншої теми. Японці позиціонують себе як неймовірно чуйну та емпатичну націю, і тому таке двозначне спілкування вважається нормою комунікації. Нечіткість висловлювань дає співрозмовнику можливість 空気を読む /ku:ki wo yomu/ – тобто «прочитати повітря», власноруч проаналізувати контекст і що може бути прихованим між рядків.

沈黙 /chinmoku/ «мовчання, тиша» – ще один важливий концепт у японській культурі, і носії японської культури сприймають його не як паузи між актами мовлення, а як справжнє мистецтво [60, с. 347]. На відміну від інших культур, тиша може набувати різних значень залежно від того, з ким японці її ділять і за яких обставин це відбувається. Мовчання та його важливу роль в японській культурі можна прослідкувати навіть у повсякденному житті японців: як вони ще дітлахами сидять у класі і, коли вчитель просить задавати питання, мовчать, аби не виразити сумнів до професіоналізму старшого; розмовах з сусідами і навіть бізнес-зустрічах. І причиною тому часто слугує два факти: історичне підґрунтя, зокрема сакоку, та домінування групової свідомості.

У 1978 р. американська антрополог-лінгвіст П. Браун та британський соціолінгвіст С. Левінсон разом розробили соціо-психологічну «Теорію ввічливості Браун-Левінсон», яка базується на концепті ввічливості і понятті того, що кожен індивід має своє «обличчя», тобто уявлення про самого себе [35, с. 61].

Це так зване «обличчя» має два види: негативне (коли людина вчиняє так, як хоче, і не слідує соціальним нормам та правилам) і позитивне (абсолютна протилежність першому – коли індивід намагається поводитися відповідно до очікувань оточуючих і сподобатися їм, отримати схвалення). Для японців мовчання виступає позитивним «обличчям», адже асоціюється з увічливістю, повагою до співрозмовника та небажанням його засмутити.

У своїй статті «Культурне значення мовчання в японській комунікації» японська антрополог Т. Лебра поділяє ілокуцію мовного мовчання на чотири категорії:

1. Правдивість, та/або серйозність. (Мовчазність часто асоціюють з людиною, якій можна довіритися, на яку можна покластися).
2. Соціальна обачливість. (Коли мовчання використовується як інструмент для уникнення конфлікту тощо).
3. Ніяковість, та/або сором'язливість. (Зазвичай знаходить своє відображення у гендерному аспекті, також проявляється в міжособистісних інтимних стосунках).
4. Незгода, та/або протест. (Мовчання як німий протест, незгода з думкою співрозмовника, осуд його дій або точки зору) [60, с. 347].

Японський письменник та нобелівський лауреат Я. Кавабата писав, що для японців є нормою спілкуватися за допомогою тиші, такої собі телепатії, адже «істина знаходиться у прихованому, а не сказаному» [12, с. 21; 13].

У японському суспільстві є дуже сильним відчуття групової свідомості, і люди частіше ідентифікують себе як членів групи, аніж як окремих індивідів. Тому не дивно, що, наприклад, під час спілкування з особою вищою за статусом виражати свою думку напрому або говорити більше вважається проявом некультурності та неосвіченості. Японська культура заохочує до тиші, але це не значить, що розмови від того втрачають свій сенс. Імпліцитний стиль комунікації дозволяє носіям японської культури досягати точного розуміння думок та почуттів один одного без зайвих слів.

Ще один важливий концепт японського спілкування – 腹芸 /haragei/ харагей (腹 /hara/ – живіт, 芸 /gei/ – мистецтво), витоки якого сягають давнього театального мистецтва, коли актори зображували на своїх животах обличчя персонажів. Це поняття базується на універсальному вмінні японців розуміти невербальні підказки, читати контекст, сприймати мову тіла та інші індикатори настрою співрозмовника [77].

Оскільки цей концепт не існує в інших культурах і є неперекладним, його важко зрозуміти, доки не проведеш достатньо часу в Японії – і не як турист, а як повноцінний резидент. Однак харагей яскраво ілюструє різницю між культурами з високим і низьким контекстом.

Низькоконтекстні культури не потребують цього концепту. Центральними поняттями харагей є 本音 /honne/ – справжній намір, чесна думка і 建前 /tatemae/ – те, що ми транслюємо для інших відповідно до норм поведінки у певному суспільстві. Ці поняття контрастують і водночас доповнюють один одного і впливають на свідомість і самосприйняття носіїв японської культури.

Розглянуті концепти не вичерпують всього багатства невербальної комунікації у японській культурі та його особливостей, але є домінуючими, відображають особливості нації і вказують на основні причини непорозумінь під час міжкультурного спілкування.

2.3. Поняття експліцитності та імпліцитності у лінгвістиці

Сучасна лінгвістична наука проявляє великий інтерес до мови як до феномену психічного явища, що відображає когнітивне сприйняття людиною світу і є головним інструментом комунікативної діяльності [11, с. 55]. Поняття «експліцитність» та «імпліцитність» є невід’ємними складовими мовної системи, які або розширюють, або звужують зміст переданої в мовленнєвому акті інформації.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови подано наступні визначення даних понять:

експліцитний (-а, -е) –

1) характеристика того, що є усвідомленим.

Експліцитні когнітивні процеси псих. — ті процеси, які людина використовує свідомо.

2) явно, відкрито виражений, доступний зовнішньому спостереженню; прот. імпліцитний.

імпліцитний (-а, -е) – той, який мається на увазі, невиражений [5].

В повсякденному спілкуванні ці слова зазвичай позначають комунікацію, коли мовець або ж відкрито говорить все, що він або вона має на увазі і повідомляє усі деталі, необхідні для розуміння слухачем, або ж навпаки, передає свою ідею нечітко [49]. Експліцитні мовленнєві акти мають більше шансів досягти необхідного комунікативного ефекту і вважатися успішними.

Однак реальна комунікація має свої обмеження щодо того, наскільки експліцитною вона може бути, оскільки мовець не завжди виражає все, що думає, і для розуміння деяких його висловлювань слухач повинен мати фонові знання щодо мови – як вербальні, так і невербальні, – культури, суспільства, світу тощо. Саме тому той самий текст чи висловлювання інтерпретується кожним індивідом по-різному, і розуміння та сприйняття ніколи не буде ідеальним у для людей, ні у машин.

Межа між явним і прихованим спілкуванням дуже розмита і залежить від контексту і ситуації мовлення, але імпліцитні значення представляють собою надзвичайно важливий інформаційний компонент комунікації, а відтак мають бути виявлені та аналізовані [11, с. 58].

Дж. Остін, аналізуючи базові поняття теорії мовленнєвих актів, виокремив перформативи як висловлювання, що містить дієслово спеціального типу (перформативне дієслово). Іншими словами, використовуючи перфоматив, людина не лише ділиться своєю думкою або каже щось, а й виконує певну дію. Остін далі наголошує, що перформативи, на відміну від констативів, не можуть бути правдивими чи неправдивими, а також не описують щось та не звітують про щось. Більше того, з граматичного аспекту, перформативи – це зазвичай речення від першої особи у теперішньому часі. Оскільки цей критерій був доволі розмитий

і важкий для розуміння без конкретного прикладу, науковець провів так званий *hereby test*, за допомогою якого він виявив, що лише перформативні дієслова можуть стояти у зв'язці з цим прислівником.

a) I hereby resign from the post of the President of the Czech Republic.

Відтак, я покидаю свій пост Президента Чеської Республіки.

б) I hereby get up at seven o'clock in the morning every day.

Відтак, я прокидаюся о сьомій ранку щодня.

У той час як перше речення мало б сенс за певних умов, друге здається радше дивним і недоречним. Тому можна зробити висновок, що речення а) є перформативним (мовець заявляє про свій намір покинути пост президента), а речення б) ним не являється (оскільки мовець просто констатує факт зі свого повсякденного життя). Визначивши поняття перформативів та проаналізувавши їхні особливості, Дж. Остін ділить їх на дві великі групи: експліцитні та імпліцитні.

Експліцитний перформатив – це такий перформатив, за якого у висловлюванні одразу міститься експліцитне вираження того, який акт виконується [51]. Експліцитний перформатив включає в себе перформативне дієслово, яке часто є тим самим необхідним інструментом, який дозволяє мовцю викреслити ймовірність того, що слухач його не зрозуміє.

а) Я наказую тобі піти додому.

б) Ти скоро будеш йти додому?

У прикладі а) мовець використовує висловлювання у імперативній формі і має на меті змусити співрозмовника покинути певне місце/повернутися додому. Завдяки перформативному дієслову «наказую» мовець прямо передає своє бажання і зводить нанівець шанси того, що співрозмовник не зрозуміє, чого від нього хочуть.

На відміну від цього, приклад б) скоріше нечіткий, розмитий; слухач може сприйняти його або як команду йти додому, або ж як звичайне питання, на яке треба відповісти так/ні [51]. Слухач може бути сконфуженим, оскільки не завжди вдається правильно проаналізувати висловлювання мовця. Варіант б) є

	Комунікативні техніки	Визначення	Як правильно зробити
1	Відкриті питання	Питання, що передбачають розгорнуту відповідь.	Починайте питання зі слів: Що? Як? Чому? За яких умов? «Що необхідно зробити, щоб змінити ситуацію?» «Який результат Вас задовольнив би?» «Що ви маєте на увазі, коли говорите про...?»
2	Закриті питання	Питання, що передбачають однозначну відповідь (наприклад, повідомлення якоїсь точної інформації) або відповідь «так» або «ні».	«Ви дочитали книгу?» «Коли починаються екзамени?» «Тебе більш за все цікавлять розваги?»
3	Альтернативні питання	Питання, у формулюванні яких містяться варіанти відповіді.	«Вам більше підійде відповідь по телефону чи у листі?» «Вас цікавлять останні дані, чи матеріали за весь рік?» «Бажаєте чай, чи каву?»

імпліцитним,
або ж первинно
перформативни
м. Відповідно
до поданих
вище визначень
та пояснень, в
самоу
мовному акті

відсутня та експліцитна частина, яка б підказала співрозмовнику, чи йому треба дати відповідь, чи сприйняти висловлювання як наказ.

Експліцитні та імпліцитні версії ні в якому разі не можна вважати еквівалентними, а відтак – взаємозамінними. Вимовляння експліцитно-перформативної версії наказу має набагато більше емоційне навантаження і вплив на слухача, ніж імпліцитна версія. Більше того, часто люди уникають використання експліцитних перформативів, оскільки в багатьох ситуаціях це призводить до вираження нерівності мовців та домінування одного над іншим.

2.4. Експліцитні та імпліцитні способи вираження несхвальної оцінки (невдоволення та осуд)

Часто ми помилково думаємо, що наш співрозмовник абсолютно точно розуміє те, що ми йому повідомляємо. Причин для цього є безліч: невміння слухати і чути, концентрація лише на собі і своїх думках/почуттях як прояв такого собі егоцентризму, недостатня емпатія тощо.

Для того, аби завжди досягати бажаного комунікативного ефекту, необхідно знати різні комунікативні техніки – такі як техніка повторення, перефразування, інтерпретації тощо [23].

Зазвичай в українській мові ми недостатньо послуговуємося відкритими питаннями, а одразу переходимо до закритих, які по суті є гіпотезами –

співрозмовнику треба або підтвердити, або спростувати інформацію, яку йому передають. Таким чином і мовець, і слухач ведуть доволі обмежений діалог, адже перший задає конкретні питання, а другий відповідає без можливості надати додаткову інформацію або поділитися своїми думками чи переживаннями.

Окрім того, закриті питання часто підштовхують нас до короткої відповіді, яка не завжди є правдивою, оскільки цей вид питання може сприйматися співрозмовником як осуд або докір [23]. Наприклад, «Ти не підготувався до уроку з математики. Ти хочеш завалити контрольну роботу?». Саме тому багато дослідників радять замінювати закриті питання на альтернативні чи відкриті.

У сучасному мовознавстві прослідковуються тенденції до дослідження оцінних мовленнєвих актів, особливо із семою несхвалення. Ця тема є ще недостатньо проаналізованою, адже багато мовознавців іноді ототожнюють акти докору, догани, образи, іронії тощо, які незважаючи на їхню безсумнівну близькість все ж мають певні відмінності [29, с. 88; 34]. Варто правильно визначати ілокутивні цілі мовця, які надають значення усьому мовленнєвому акту, та його очікування від слухача, тобто перлокутивний ефект.

При *осуді* варто пам'ятати те, що вчинки людини, на яку цей осуд направлений, є конвенційно не прийнятними, тобто поганими, – іншими словами, мовець дає оцінку, виходячи з власного ставлення до ситуації та базуючись на моральних нормах, прийнятих у тому чи іншому суспільстві, концептах добра і зла, хорошого і поганого. *Невдоволення* ж часто може бути направлено водночас на всіх і ні на кого конкретно, на певну ситуацію, на історичні події, на погодні умови тощо оскільки виражає почуття і стан, при якому людина не відчуває задоволення.

Можемо зробити логічний висновок, що ілокутивні цілі вищезазначених оцінних актів теж є відмінними. У випадку осуду дія адресата є даною, тобто відома вже заздалегідь, і ілокуція полягає в осуді та бажанні виразити своє негативне ставлення, несхвалення дій співрозмовника. У випадку невдоволення ж наміром мовця часто є повідомлення про те, що щось йде не за планом або не так, як очікувалося, і негативний характер цього факту сприймається як очевидний.

Тобто головною різницею між оцінними актами осуду та невдоволення є розподіл в них асерції та пресупозиції. Українська філолог С. Карпенко подає наступні визначення для даних понять [16, с. 99, 113]:

***Асерція** – компонент смислу повідомлення, який не є пресупозицією і підлягає дії заперечення/ствердження чогось.*

***Пресупозиція** – спільний фонд знань, спільний досвід, спільні попередні відомості про явище, подію, стан речей тощо, якими володіють комуніканти; зона перетину когнітивних просторів учасників комунікації, яка актуалізується у процесі спілкування. (прим.: далі – у вузькому значенні) Імпліцитний компонент смислу повідомлення (висловлювання), який повинен бути істинним, щоб повідомлення (висловлювання) загалом не сприймалось як семантично аномальне або недоречне у певному контексті.*

Під час реалізації, тобто вимовляння, мовленнєвого акту осуду, мовець усвідомлює суб'єктивний характер свого твердження; у випадку мовленнєвого акту невдоволення має місце і об'єктивність, і суб'єктивність, але мовець впевнений, що він має рацію, і розраховує на підтримку інших. Більше того, осуд має настільки негативне емоційне забарвлення, що знаходиться на межі з актами презирства та нехтування [33, с. 286; 35]. Невдоволення ж базується на власних уявленнях про хороше та погане, поняття фізичного та емоційного комфорту.

Висновки до другого розділу

У другому розділі ми встановили, що розуміння інформації, яку ми отримуємо, часто має прямий зв'язок з культурними факторами. Так, у двадцятих роках минулого століття Е. Холл поділив усі культури на дві великі групи: висококонтекстні та низькоконтекстні. Високий контекст передбачає, що велика частина інформації, необхідної для розуміння висловлення, вже відома і мовцю, і певним чином слухачу. Високий контекст можна знайти в культурах, де люди зазвичай знають один одного протягом довгого часу, дотримуються спільних традицій і звичок, і тому їм не потрібно розповідати багато деталей про те, про що вони говорять. У висококонтекстних культурах інформація передається частіше всього імпліцитно і за допомогою невербальних засобів. На відміну від цього, за низького контексту більшість інформації, необхідної для сприйняття інформації, має бути реалізована в самому повідомленні. У низькоконтекстних культурах інформація передається явно і безпосередньо, за допомогою точних і конкретних слів та висловів. Треба чітко усвідомлювати різницю між контекстністю культур, аби міжкультурна комунікація відбувалася успішно.

Японська мова є представником висококонтекстних культур, Україна ж – на межі високого та низького контексту, і це треба враховувати при аналізі японського мовлення і передачі його в українському варіанті.

Японська мова багата на багатозначні поняття та концепти, серед яких одними з ключових є 曖昧, 沈黙, 腹芸. Кожен з них є винятковими у своєму значенні, але вони дуже точно описують глибину значень висловів у японській мові.

Імпліцитність та експліцитність – це два поняття, які використовуються в лінгвістиці для опису того, наскільки явно виражається певна інформація під час реалізації мови.

Експліцитність означає, що та чи інша інформація передається явно і безпосередньо, і слухач може зрозуміти точне значення того, що було сказано без особливих труднощів.

Імпліцитність, же навпаки передбачає, що мовець формулює певне значення, але може бути зрозумілим за допомогою контексту, знань про культуру або загального досвіду. Імпліцитні вислови мають бути розшифровані читачем або слухачем, враховуючи контекст та свій власний досвід.

Експліцитні способи вираження осуду і невдоволення передбачають використання конотаційно негативно забарвленої лексики, як-от: як «Я не погоджуюся», «Я незадоволений твоїм ставленням», «Це просто жахливо» тощо. Ці вислови чітко вказують на те, що людина має негативне ставлення до чогось.

Імпліцитні способи вираження осуду і невдоволення, з іншого боку, не використовують прямих способів, що передають негативне ставлення. Замість цього, мовець передає цю інформацію індиректно, через контекст, тон голосу та інші невербальні елементи.

РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ КОМУНІКАТИВНОЇ ПАРАДИГМИ НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ САЯКА МУРАТА «コンビニ人間»

3.1. Життєвий шлях та особливі риси творчості Саяка Мурата

Саяка Мурата народилася у місті Інзай, префектура Чіба, Японія, 14-го серпня 1979 року. Дитиною вона часто читала наукову фантастику та містичні романи, які позичала у мами та брата. Мама майбутньої письменниці купила друкарську машинку, коли та була у четвертому класі початкової школи, – і так розпочався творчий шлях Мурата. Після закінчення середньої школи в Інзай, вона з родиною переїхала до Токіо; згодом випустилася зі старшої школи Кашіва та вступила до Тамагавського університету.

«У старшій школі, як би не старалася, я не могла спітніти. Навіть зараз я відчуваю, що моє тіло і я не можемо знайти порозуміння», – якось сказала Мурата під час інтерв'ю [78]. І дійсно, багато з її жіночих персонажів відчують себе віддалено від власного тіла, фізично і ментально. У 2016 році авторка опублікувала «Людина з міні-маркету» – повість, розказану від обличчя задоволеної своїм неамбітним життям працівниці Смайл Марту, яка досягає більшого успіху в реалізації своєї ролі як співробітника крамнички, аніж жінки, що прагне вийти заміж і народити дітей. Того року повість «Людина з міні-маркету» стала бестселером, вигравши престижну японську літературну премію імені Акутагава Рюноске і будучи проданою у більш ніж 1,5 млн копій по всьому світу.

«Земляни», друга повість Мурата, яку було перекладено англійською мовою, розповідає про жінку, відчуженість якої є справжньою проблемою: вона вірить у те, що є істотою з іншої планети, котра змушена прикидатися людиною. У липні 2022 року письменниця опублікувала «Церемонія життя» – нову збірку історій, де вона змішує гротескні соціальні ритуали (в головній історії похорони є приводом для того, аби їсти тіла померлих), аби висвітлити абсурдність матеріальних норм, до яких нас змусив звикнути brutальний сучасний світ.

Хоча письменниця не обмежує стиль свого письма конкретним терміном, її творчість можна назвати спекулятивно-феміністичною. Світи, що вона створює, є футуристичними, але без прив'язки до кліше наукової фантастики; її сценарії лякають, хоча не виходять за рамки простору робота-дім.

Вона проводить неймовірні і важкі для розуміння соціальні експерименти, які розгортаються у звичному для нас повсякденні, але просякнуті фантазіями душевнохворого. Її герої проживають такі ситуації, що рушають ідеальну картинку подружнього життя, народження дітей та концепту родини загалом.

Ту-Хуонг Ха, культурний критик видання The Japan Times, після зустрічі з письменницею для інтерв'ю написала про неї наступним чином: «Зустрівши Мурата, я пережила дещо когнітивний дисонанс, знаючи, що ця 43-річна жінка з солодким голосом навпроти мене є автором декількох сцен чутливого канібалізму. Вона маленька і витончена, із охайно завитим волоссям довжиною до підборіддя. Вона часто хихоче. Те, як сяють її очі, змушує мене згадати про Піют, іграшкового їжака-інопланетянина, талісмана у «Землянах», – милого, але відчуженого, наче він приналежить до далекого-далекого світу».

Японські медіа часто називають Мурата «Божевільною Саяка» – прізвиськом, яке спочатку їй дали друзі. Хоча журналісти часто просять письменницю не говорити дивних речей на публіку, чудернацькі коментарі так і ллються з письменниці у цей світ. «Декілька разів впродовж нашої розповіді Мурата починає щось говорити, а потім стримує себе. Вона дивиться по сторонах, наче переглядається з кимось; потім сором'язлива усмішка освітлює її обличчя, і вона продовжує говорити те, що хотіла. Це часто трапляється, коли вона розказує про... те, як вона закохана в одного з своїх вигаданих друзів. Слухаючи Мурата, я відчуваю дивне полегшення. Її слова приносять мені комфорт, і моє тіло розслабляється за її присутності, начебто воно знайшло короткочасний прихисток від людських ілюзій» [78].

З самого дитинства Мурата тяжко переймалася через те, що їй треба було бути, як вона зазначила у своєму есе у 2020 році, «звичайним землянином» [73]. Зростаючи у маленькому містечку префектури Чіба, вона була самотня і чутлива,

іноді порушуючи тишу у класі своїми раптовими риданнями. Її батько, суддя, часто був відсутній вдома через високу зайнятість на роботу, а мати, зайнята вихованням Мурата та її старшого брата, увесь час переживала за стан доньки, яка іноді відмовлялася їсти і виглядала дуже нездоровою. «Я просто хотіла скоріше стати гарною людиною», – згадує Мурата під час інтерв'ю [78].

Коли їй було 10 років, вона почала писати історії у стилі містики шьодзьо та фентезі книжок, що були популярними серед молодих дівчат того часу. Як ми вже зазначили на початку, мати Мурата придбала їй друкарську машинку, і майбутня письменниця думала, що то був магічний прилад, за допомогою якого бог романів та повістей трансформував би її напрацювання у справжні книжки. «У початковій школі я частенько заглядала до книжкових магазинів у пошуках своїх книжок, – згадує вона. – Звичайно, я ніколи їх там не знаходила».

Страждання Мурата продовжилися і у середній школі. Вона не була прийнята однокласниками – ті казали їй піти вбити себе. Тому Мурата завела календар для відрахування днів до своєї смерті – цим днем був день її випуску зі школи. Але із тим, як цифри ставали все меншими, її бажання жити лише зростало, і письмо стало для неї чимось на кшталт власної церкви. У день випуску Мурата побігла додому, зірвала з себе шкільну форму і викинула геть той календар. «Це було важливе усвідомлення, ... що я могла контролювати свою свідомість і вижити», – каже письменниця [78].

Будучи старшокласницею, Мурата разом із сім'єю переїхала до Токіо; там вона нарешті змогла завести друзів серед справжніх людей, і школа перестала здаватися таким пеклом. Але ця нова соціальна Саяка спіймала себе на думці, що у неї не було єдиної власної особистості. Як і головна героїня повісті «Людина з міні-маркету», Кейко, вона бачила себе міксом з характерів різних людей, що її оточували; вона брала риси характеру або особливості поведінки інших людей і приміряла на себе, аби відповідати соціальному контексту навколо. Таким чином, ця нова здатність Мурата до спілкування могла означати те, що вона нарешті подорослішала; з іншого боку, це могло бути тривожним сигналом того, що вона

проти власної волі вчилася грати роль «нормальної людини», як і багато її персонажів.

Вступивши до коледжу при університеті Тамагава, вона перестала писати; однак, будучи студенткою другого курсу, Мурата зустріла іншу письменницю, Акіо Міяхара, і, будучи глибоко зворушеною психологізмом її робіт, знову повернулася до своїх історій. Одна з історій, написана під впливом Міяхара, про школярку, що годувала грудьми свого репетитора, стала головною у її дебютній колекції.

«Людина з міні-маркету», найпопулярніша повість Мурата, також є однією з її найбільш депресивних робіт. Твір «Земляни» має схожий мотив, але відносить читача в зовсім інший, дещо моторошний вимір, де нормою є спілкування з комахами, канібалізм та різноманітні культи. У цій книжці жінка на ім'я Нацукі переживає глибоку параною, що суспільство є прикриттям для чогось, що вона зве Фабрикою, яка засмоктує дорослих призовників і випльовує назад немовлят. Цей тиск з метою продовження роду і становлення частиною системи є нескінченним ув'язненням, від якого Нацукі намагається втекти, як і Кейко, вступивши у фіктивний шлюб. В одній сцені сестра Нацукі каже їй, що проводить паралель між двома творами:

- Тобі не дозволять постійно тікати. Ти повинна мати інтимні стосунки, народити дитину і жити нормальним життям.
- Хто? Хто не дозволить?
- Усі. Ціла планета.

Персонажі Мурата не можуть повністю відвернутися від суспільства, тому змушені співіснувати з ним, хай як би важко не було. «З юного віку я знала – точніше, мене змусили знати, – що у мене була матка і я була представником тієї статі, що народжує дітей» [78]. Тому її роботи, як правило, надають недосконалі альтернативи, але аж ніяк не рішення проблеми жінок, тобто тієї частини людства, що має народжувати дітей і продовжувати людський рід. Її історії містять штучні утроби, безконтактну інсемінацію та чоловічу вагітність. Але її бачення кращого світу часто здаються потворними. У одній із її популярних, але

досі не перекладених новел «Вбивство народження» уряд встановив ексцентричну симуляцію, аби стимулювати людство, що має тенденції до скорочення, розмножуватися далі: кожен, хто має десятеро дітей, має право вбити одну людину на власний розсуд. Ця система в результаті стає гротескним, відразливим циклом людських жертвоприношень.

В іншій повісті, над якою зараз працює письменниця, інші живі істоти мають народжувати замість людей. «Я думала, це принесе неймовірне полегшення жінкам – коментує Мурата щодо своїх ідей, – але в результаті все стало ще пекельнішим. Я аж ніяким чином не вирішила проблему».

Ще один твір письменниці, перший, який було перекладено англійською мовою, – «Чисте заміжжя», – представляє читачеві інший тип репродуктивного механізму. Історія зав'язується навколо подружньої пари, яка хоче народити первістка. Вони абсолютно задоволені один одним у якості партнерів, от тільки вони ніколи вступали в інтимні стосунки і не планують. Вони не є асексуалами, оскільки мають сексуальних партнерів за межами свого подружнього життя, ось тільки думка про секс з чоловіком/дружиною здається їм огидною. І на щастя, людство придумало рішення для їхніх потреб: пара відвідує репродуктивну клініку, що пропонує «витончений, нееротичний досвід» завдяки пристрою Чистий Розмножувач, щоб запліднення могло відбутися без неприємної справи фактичного статевого акту.

Багато історій Мурата заперечують широко розповсюджену думку, що любов, секс та продовження роду відбуваються легко та природньо у людських стосунках. У своєму ранньому романтичному досвіді вона зрозуміла, що інтимні стосунки були чимось нестерпним для неї. «Я мала робити себе онімілою, аби любити» [78]. Приблизно у віці двадцяти років письменниця мала стосунки з чоловіком – менеджером міні-маркету на п'ятнадцять років старшого за неї, – який вимагав, аби вона готувала для нього і займалася хатніми справами. І це зовсім не підходило для Мурата. «У мене є рисоварка, – каже вона, – але я просто розігріваю рис у мікрохвильовці».

Письменниця відмовляється вдаватися до подробиць про своє особисте життя, однак розказує, що вона має інтимні стосунки з одним із тих тридцяти вигаданих друзів, з якими живе. Під час деяких інтерв'ю вона також згадує про заміжню подругу, яка не відчуває потягу до власного чоловіка, а натомість фантазує про великого білосніжного пса у якості коханця. Так, сексуальна орієнтація письменниці не є чітко встановленою; вона все одно відкрита для любові з іншими людьми.

В досі не неперекладеному есе «Звичайне бажання вбивати», опублікованому в газеті Шінчьо у 2022 році, Мурата описує, як для неї стало ідеєю-фікс вбити редактора, якого вона кличе З-сан. Цей редактор З-сан намагається найняти письменницю у якості «машини для романів», щоб вона писала все те, що йому заманеться; і коли жінка показує супротив, той каже їй взагалі перестати писати. Тому Мурата зізнається, що для неї стало справою принципу – або вбити його, або ж померти самій.

Приблизно за рік страждань, молитв і лікування, це настирливе бажання покидає її. Нарешті знайшовши спокій, письменниця знову ходить до кафе, пише, п'є каву, йде на прогулянки. Що насправді дивно, каже Мурата, це не той факт, що люди іноді хочуть вбивати – скоріше те, що це бажання може зникнути, наче його й не було. Як це чудернацько: ходити навколо, абсолютно забувши, що колись ми хотіли когось вбити, – це так дивно і так нормально водночас.

Нині письменниця живе поряд з Шінджюку Їґоен, де інколи прогулюється після робочого дня. Живе там само, поряд, ще з років коледжу. Її ритм життя, коли вона працювала у міні-маркеті, приносив спокій своєю визначеністю: прокинутися о другій ночі, трохи пописати, піти на роботу до *конбіні*, потім – у кафе, щоб продовжити свою історію, і сон о восьмій чи дев'ятій ранку. Письменниця каже, що такий стиль життя тримає її приземленою, бо інакше вона б давним давно зникла у своєму вигаданому світі.

3.1.1. Феномен повісті «Людина з міні-маркету»

Будучи студенткою коледжу, Мурата почала підпрацьовувати у міні-маркеті (яп.: *конбіні*). У *конбіні* вона нарешті відчула, що позбавилася тягара бути жінкою. Чоловіки та жінки носили однакову уніформу, і вона з легкістю сформувала платонічні стосунки з колегами-чоловіками. Цей простий світ, де кожне завдання було прописано у інструкції для працівників, давало їй вказівки, яким було так легко слідувати. За п'ять чи шість років міні-маркет зачинився, але письменниця продовжила працювати в інших *конбіні* ще наступні вісімнадцять років.

Приблизно у той самий час вона написала «Людина з міні-маркету» – історію про феміністку-бунтарку з незвичайними життєвими поворотами. Повість була опублікована у 2016 році і одразу ж виграла престижну премію імені Акутагава Рюноске.

Оповідь ведеться від імені Кейко, 36-ти річної жінки, котра ніколи не займалася коханням, або мала справжню роботу, або хоча б проявляла якийсь інтерес до таких «звичайних» речей. Роман між Кейко та її місце роботи, міні-маркет «Смайл Март» біля станції Шіроімачі, по-дивному зворушливий, адже розкриває сутність її внутрішньої боротьби між тим, ким хочеться бути, і очікувань від суспільства. Кейко щаслива і цілком задоволена своїм життям, але її родина переживає за неї. Аби якось позбутися від їхній нав'язливих порад, Кейко вступає у фіктивні стосунки з мізогіністичним колегою Шіраха, з яким вони поділяють взаємну неприязнь до стилю життя один одного. Хоча це звучить жахливо, план виявляється успішним – родичі Кейко у захваті від того, що та нарешті знайшла собі чоловіка (хоч і без роботи, хоч і не перспективного, хоч і такого-сякого, але ж чоловік!).

Кейко, як прототип особистості самої письменниці, не є проповідницею, що виступає проти патріархату; вона більше схожа на прибульця, який потрапив у пастку під назвою «жіноче тіло» і прагне зберегти те «нормальне», що чомусь так цінують у суспільстві.

Ця штучна картинка «нормального» життя не може існувати довго через свою абсурдність і неприродність. Шіраха поселяється у квартирі Кейко, точніше

– у ванній кімнаті, бо там практично не було тарганів, і таким чином просить жінку сховати його від навколишнього світу.

Герой переховувався, тому що не заплатив борг за свою квартиру; але дружині його молодшого брата все-таки вдалося знайти Шіраха аж на іншому кінці країни. Вона була у шоці зі стилю життя «пари» – доросла жінка, яка все життя працює в *конбіні*, і безробітний чоловік у неї на шиї.

Після цієї розмови Кейко вирішує піддатися настановам Шіраха, покинути міні-маркет і розпочати пошуки «нормальної» роботи, яка б могла забезпечити нормальне існування для них двох, бо чоловік абсолютно не був зацікавлений у тому, аби робити щось самому.

Це був переломний момент у житті головної героїні. Вона, яка звикла жити заради міні-маркету, тобто прокидатися о певній годині, їсти, приводити себе до ладу, аби тіло не зіпсувалося, як старий механізм, повністю втратила зв'язок з реальністю і не знала, куди себе діти і для чого вона взагалі зараз існує.

Тому коли вони разом з Шіраха йшли на співбесіду і той вирішив зупинитися на хвилинку, аби скористатися вбиральною у найближчому *конбіні*, Кейко знову почула голос міні-маркету, який кликав її, вабив і наче пробуджував від затяжного кошмару. Це був кульмінаційний епізод повісті, і головна героїня вибрала себе та свої бажання, тому що вже більше була не в змозі сліпо йти за суспільними нормами і дивними правилами.

«Ні, я не можу піти з тобою», – каже вона Шіраха наостанок. – «Я тваринка з міні-маркету. Я не можу зрадити своєму інстинктові».

Можна сказати, що історія закінчується хеппі-ендом, адже Кейко нарешті знаходить внутрішній спокій і свою справжню любов – *конбіні*, хоч би як суспільство її не засуджувало. Вона чітко знає свої бажання і свідомо обирає жити «ненормальним» життям всупереч усім, тому що б читач не думав, але головна героїня нарешті стає щасливою.

3.2. Переклад та аналіз прагматичного аспекту комунікації дійових осіб повісті

Якщо підсумувати зазначену у попередніх розділах інформацію, то саму суть оцінного мовленнєвого акту можна охарактеризувати наступним чином: це висловлювання, яке містить оцінку, судження або вираження ставлення до об'єкту, який описується оцінний мовленнєвий акт може використовуватися для вираження позитивного або негативного ставлення до людини, предмета, події чи ідеї.

Оцінний мовленнєвий акт може викликати різні реакції у людей, оскільки оцінки базуються на особистому досвіді, переконаннях та ставленні до світу. Важливо бути уважним та обачним у вираженні оцінок, оскільки вони можуть викликати конфлікти або негативні емоції у людей.

Успішність оцінного мовленнєвого акту залежить від того, як добре співрозмовник розуміє та приймає виражену на його адресу оцінку, а також наскільки коректно та етично побудоване висловлювання. Людська комунікація відбувається під впливом різноманітних чинників (психологічних, культурних, ситуативних тощо), і іноді вони можуть ускладнювати процес передачі інформації [44, с. 180].

Оцінний мовленнєвий акт можна вважати успішним, якщо:

1. Висловлення оцінки базується на об'єктивних фактах та аргументах, які можна підтвердити.
2. Слухач зрозумів та прийняв виражену оцінку, а також не відчуває незручності або образи через її висловлення.
3. Висловлення оцінки відповідає соціальним та етичним стандартам, не є образливим або дискримінаційним.
4. Висловлення оцінки відповідає меті мовця та не має негативного впливу на стосунки зі слухачем.
5. Висловлення оцінки не порушує ніяких прав або законів, пов'язаних з приватністю або конфіденційністю.

Так, комунікацію вважають успішною та ефективною, якщо мовець і слухач досягнули більш-менш повного порозуміння (але достатнього для задоволення обох сторін); в інших же випадках комунікативний процес вважають неуспішним.

У даному магістерському дослідженні ми обрали деякі епізоди із повісті Саяка Мурата «Людина з міні-маркету», які, на наш погляд, є найбільш яскравими прикладами вираження оцінки мовця по відношенню до інших людей або ж подій, і здійснили спробу аналізувати їх на базі власного українського перекладу, а саме: детально розглянути контекст, віднайти комунікативну ілюкцію та визначити перлюкутивний ефект. Варто зазначити, що реакцію слухача прийнято вважати перлюкутивним ефектом, адже вона прямо залежить від ілюкутивної сили мовленнєвого акту; і у такому випадку ми можемо говорити про успішність чи неуспішність реалізації мовленнєвого акту.

Оскільки типологія оцінних мовленнєвих актів є доволі широкою, ми вирішили зосередитися на двох споріднених видах оцінки – осуду та невдоволенні [29; 30].

Осуд – це форма оцінного мовленнєвого акту, яка висловлює негативне ставлення до дій або вчинків іншої людини. Осуд може бути виражений як прямим, так і непрямим способом.

Прямий спосіб вираження осуду може бути використаний, коли співрозмовник прямо говорить про своє негативне ставлення до дій або вчинків іншої людини. Наприклад: «Я не думаю, що твій поступок був доречним у тій ситуації».

Непрямий спосіб вираження осуду може бути використаний, коли співрозмовник виражає своє негативне ставлення до дій або вчинків іншої людини не прямо словами, а використовуючи завуальовані фрази або ж за допомогою інших невербальних засобів, таких як інтонація, жести, міміка тощо.

В будь-якому випадку, осуд може мати негативний вплив на стосунки зі співрозмовником, тому важливо бути обачним при вираженні свого ставлення до дій інших людей. Також важливо пам'ятати про те, що відносини між людьми

можуть бути складними та різноманітними, тому вираз осуду може бути необґрунтованим і несправедливим.

Невдоволення – це вид оцінного мовленнєвого акту, що виражає негативне ставлення до певної ситуації, події, рішення або поведінки іншої людини.

Наприклад, можна висловити своє невдоволення з приводу затримки потяга: «Цей потяг мав прибути на станцію ще п'ять хвилин тому! Я ж запізнюся на вкрай важливу зустріч» [53].

Так само, як і осуд, невдоволення може бути виражене експліцитно та імпліцитно. Оцінний мовленнєвий акт невдоволення може бути корисним для вираження своїх емоцій та почуттів, але важливо також звернути увагу на те, як він впливає на інших людей. Також можна спробувати висловити своє невдоволення без виразів осуду та обвинувачень, щоб уникнути конфліктів та зберегти позитивні стосунки з іншими людьми.

Для аналізу мовленнєвих актів з повісті ми вирішили взяти комунікативні акти за базове поняття, навколо якого і розвивали своє дослідження. Мовленнєвий акт і комунікативний акт – поняття дуже близькі, але не тотожні. Так, мовленнєвий акт – це висловлювання (мовленнєва дія) чи сукупність висловлювань, здійснених мовцем по відношенню до слухача, у той час як комунікативний акт – це сукупність мовленнєвих актів, здійснюваних співрозмовниками назустріч один одному [44, с. 18].

Оскільки повість є доволі великою за розміром і мовленнєві акти осуду та невдоволення йдуть один за одним у бесідах героїв, ми вирішили, що доречно буде об'єднати їх у комунікативні акти і вже при перекладі проілюструвати особливості мовленнєвих актів у них, а також прямі та непрямі способи вираження негативної оцінки.

3.2.1. Експліцитні та імпліцитні способи реалізації оцінних мовленнєвих актів невдоволення

Розглянемо кілька прикладів оцінних мовленнєвих актів, що виражають негативну оцінку.

「えー、またバックレですかあ。今人手不足なのに、信じられない！だから店、ガタガタなんですっ。パック飲料全然出てないじゃないですか、朝ピークなのに！」

「そうそう。最悪だよなー。」

– *Знову кинув нас напризволяще? Повірити не можу! Він же знає, як нам зараз бракує людей! Не дивно, що в комбіні все казна-як. Ніхто не розставив напої в тетрапаках, а це ж ранок! Година пік!*

– *Так, знаю, це просто жахливо!* (прим.: тут і далі переклад наш)

Сугавара, одна з працівниць міні-маркету, була глибоко невдоволена поведінкою нового працівника – Дат. Хлопець погано знав японську, часто розгублювався на місці і наводив безлад у міні-маркеті. Жінка використовує фрази 今人手不足なのに//Хоча нам бракує людей; 朝ピークなのに!//Хоча ж це ранковий час-пік! – таким чином вона виражає своє невдоволення даною ситуацією. Цей комунікативний акт ми вважаємо успішним, оскільки її співрозмовниця, Ідзумі, погодилася з висловленою думкою: そうそう。最悪だよなー。//Так, знаю, це просто жахливо! – Також у мовленнєвому акті ми можемо прослідкувати доволі нетипові риси для висококонтекстної Японії; тут прийнято не виражати своє задоволення відкрито, аби не образити об'єкт оцінки, однак обидві героїні були близькі одна з одною, ситуація була доволі напруженою в емоційному аспекті, тому Сугавара відкрито виразила свою думку.

「どうしたの？何かわからないことがありましたか？」

白羽さんはマニュアルのページを捲りながらもったいぶった口調で言った。

「いや、こういうチェーンのマニュアルって、的をいてないっていうか、よくできないですよ。僕、こういうのをちゃんとする事から、会社って改善されていくと思うんですよ。」

「白羽さん、さっき頼んだフェイスアップなんですけど、まだ終わってないんですか？」

「いや、あれで終わりなんですけど？」

白羽さんがマニュアルから目を離さないの、私は近づいて元気な声を出した。

「白羽さん、まずはマニュアルよりフェイスアップです！フェイスアップと声かけは、基本中の基本ですよー！わからなかったら一緒にやりましょう！」

– *Що трапилося? Вам щось не зрозуміло?*

Шіраха пихато відповів, перегортаючи сторінки інструкції:

– *Ну, знаєте, якось не дуже як для інструкції цілої мережі міні-маркетів. Я б сказав, не виконує свою головну функцію! Треба писати нормальні інструкції, я-то в цьому розбираюся. Тоді б і справи враз вгору пішли.*

– *Шіраха, ви ще не закінчили з розстановкою товарів на полицях? Вони всі мають стояти лицьовою стороною до покупця.*

– *Що? Я наче все зробив.*

Підійшовши до нього, я заговорила підвищеним тоном:

– *Шіраха, вітрини мають набагато більше значення, аніж інструкція! Охайні, прибрані вітрини, тон голосу, це ж основа з основ для працівників конбіні! Якщо ви не зрозуміли, давайте попрактикуємося разом!*

У цьому діалозі ми бачимо одразу два вираження невдоволення. Перший, коли Шіраха гортає інструкцію і ділиться своєю негативною оцінкою: いや、こういうチェーンのマニュアルって、的をいてないっていうか、よくできないですよ// Ну, знаєте, якось не дуже як для інструкції цілої мережі міні-маркетів. Я б сказав, не виконує свою головну функцію! – Він був дуже зарозумілою людиною і, не маючи ні нормальної роботи, ні стабільного прибутку, ні навіть даху над головою, був впевнений у своїй абсолютній правоті і завжди усіх повчав. Цей акт ми не вважаємо успішним, адже Кейко вирішила перевести тему і приховано виразити своє невдоволення ледарем-співробітником: 白羽さん、さっき頼んだフェイスアップなんですけど、まだ終わってないんですか？// Шіраха, ви ще не закінчили з розстановкою товарів на полицях? – аби показати незацікавленість у його пустих балачках та навіть роздратованість, головна героїня, працівниця-відмінниця, атакує з важливішими на її думку питаннями. Обидва герої слухали один одного, але не почули, тому перлокутивний ефект в обох актах не є досягнутим. Однак у цьому епізоді ми бачимо традиційну Кейко, яка і через особливості японського

менталітету, і через свій доволі флегматичний характер виражає невдоволення приховано; Шіраха ж через відсутність почуття такту і небажання зберегти своє обличчя, тобто підтримувати гарну думку оточуючих про себе, виражає своє ставлення експресивно і явно.

「こういうのって、男の本能に向いている仕事じゃないですよ」

白羽さんがボソリといった。

「だって、縄文時代からそうじゃないですか。男は狩りに行って、女は家を守りながら木の実や野草を集めて帰りを待つ。こういう作業って、脳の仕組み的に、女が向いている仕事ですよ！」

「白羽さん！今は現代ですよ！コンビニ店員はみんな男で女でもなく店員です！あ、バックルームに在庫があるんで、それを並べる仕事も一緒に覚えちゃいましょう！」

– *Ось ця робота зовсім не пасує чоловікам, – пробурмотів собі під носа Шіраха. – Врешиті-решит нічого не змінилося з кам'яної доби! Чоловіки ходять на полювання, жінки оберігають дім та ходять збирати плоди і дикі трави, чекаючи на їхнє повернення. Ця робота більше пасує жіночому мисленню!*

– *Шіраха, та слухайте ж ви! Зараз двадцять перше століття! Тут, у конбіні, ми не чоловіки та жінки, ми просто працівники. А, точно, там на складі ще є товари. Ходімо ж разом, я вам покажу!*

Осліплений своїми неймовірними планами на майбутнє, котре не мало жодного підґрунтя стати реальністю у житті Шіраха, він очікує, що колись на нього впаде мана небесна і для того не треба працювати. Водночас він вкрай незадоволений сучасним устроєм суспільства: часи йдуть, все змінюється, але гендерні ролі залишаються тими самими – і, на думку Шіраха, чоловікам приходить значно складніше, аніж жінкам. Ті мають просто жити за пазухою свого чоловіка, у безпеці та комфорті, коли той повинен буквально ризикувати своїм життям щодня для забезпечення тієї самої безпеки та комфорту. Він експліцитно та вкрай експресивно виражає своє невдоволення: こういうのって、男の本能に向いている仕事じゃないですよ// *Ось ця робота зовсім не пасує чоловікам. –*

Однак цей комунікативний акт не був успішним, оскільки Кейко не лише не погодилася з його думкою, а й відкрито заперечила її: 今は現代ですよ！コンビニ店員はみんな男で女でもなく店員です！// Зараз двадцять перше століття! Тут, у конбіні, ми не чоловіки та жінки, ми просто працівники. – Таким чином, вона цілком проігнорувала його невдоволення станом речей у світі і далі перевела тему, аби поговорити про те, що цікавило її, а саме – новий товар на складі. Це був один з тих рідкісних моментів, коли у неї увірвався терпець і вона виразила своє несхвалення у обличчя співрозмовнику.

「ほらあなた、そこ！床を汚さないでくださいね」と言い、チョコレートを見ている女性に、「あー！無駄ですよ、せっかくきちんと並んでいるのにぐちゃぐちゃにして！」と叫んでいる。みんな、自分が次に声をかけられたらどうしようと、戸惑いながら遠巻きに男性の動きを見守っていた。

– *Ви там, агов! Куди брудними ногами по помитій підлозі! – сказав чоловік, а потім перемкнувся на жіночку, що розглядала шоколадки: – Жіночко! Ну що ж ви робите! Там працівники все так охайно розклали, а ви он безлад навели! – продовжував він кричати. Усі завмерли, нервово позираючи на чоловіка і остерігаючись того, що він заговорить до когось з них наступним.*

У японському суспільстві не прийнято так вголос і напругу виражати своє невдоволення до абсолютно незнайомих людей. Однак у даному епізоді цей мовленнєвий акт був реалізований одним із відвідувачів міні-маркету – і чоловік явно був не при собі. Він почав приставати до інших покупців, виражаючи своє роздратування їхньою поведінкою, наприклад: あー！無駄ですよ、せっかくきちんと並んでいるのにぐちゃぐちゃにして！// Жіночко! Ну що ж ви робите! Там працівники все так охайно розклали, а ви он безлад навели! – проте цей комунікативний акт не є успішним, адже згодом прийшли інші працівники і вивели чоловіка-розбишаку на вулицю, аби той не лякав інших людей і не причиняв їм дискомфорт, а відвідувачі повернулися до своїх покупок. Більше того, цікавою є також різниця між оригіналом та перекладом: оскільки українська культура

знаходиться на межі високого і низького контексту, при перекладі з цим можна експериментувати і відображати культурні реалії, які будуть прийнятними для вітчизняного читача. Наприклад, звертання «Жіночко» або ж вигук «Ви там, агов!» буде відчуватися як щось рідне та близьке для українця, але з культурної точки зору буде виражати низький контекст.

「白羽さんは、どうしてここで働き始めたんですか？」

素朴な質問が浮かんだので聞いてみると、白羽さんは、

「結婚ですよ」

とことも投げに答えた。

「へえー！」

私は驚いて声を上げた。今まで、近いからとか楽しそうだからとか、色々な理由を聞いてきたが、そんな理由でコンビニで働き始めた人に会うのは初めてだった。

「でも失敗だったな。ろくな相手がいない。若いのは遊んでそんな奴等ばかりだし、あとは年まだ」

「まあ、コンビニは学生のアルバイトさんが多いですし、そんな適齢期の人はいないですよ」

「客にはまあまあのがけっこういるけど、高飛車な女が多いですよ。この辺は大きい会社ばかりだから、そういうところで働いている女性はいばり散らして無駄だ」

白羽さんは誰に向かって喋っているのか、壁にある、『お中元目標達成を目指そう！』というポスターを見つめながら口を動かし続けている。

「あいつら、自分と同じ会社の男にばかり色目をつかって、僕とは目を合わせようとしめない。大体、縄文時代から女はそうなんだ。若くて可愛い村一番の娘は、力が強くて狩りが上手い男のものになっていく。強い遺伝子が残って行って、残り物は同士で慰め合う道しか残されていない。現代社会なんてものは幻想で、僕たちは縄文時代と大して変わらない世界に生きているんだ。大体、男女平等などなんだと言いながら…」

– Чому ви влаштувалися сюди на роботу, Шірахо?

Я задала цілком звичайне запитання, але його відповідь змусила мене завмерти від подиву.

– Щоб одружитися.

- *Що-що? – підняла я голос. До цього я чула причини щось на кшталт «тому що близько» чи «бо здалося, що це може бути цікаво». Але я вперше зустріла людину, яка прийшла працювати до міні-маркету з таким мотивом.*
- *Але щось мені не щастить. Нема підходящої пари. Тут або молоді легковажні дівичі, або вже застарілі дами.*
- *Ну, більшість працівників тут – це дівчата-студентки. Навряд чи тут є хтось підходящого для заміжжя віку.*
- *Серед відвідувачів є непогані варіанти, але вони всі якісь пихаті. У цьому районі одні лише великі компанії, і зустрічатися з такими владними жінками – неможливо.*

Я не знаю, до кого саме говорив Шіраха, бо увесь час він продовжував витріщатися на плакат з надписом: «Виконаймо літній план продажів!» на стіні.

- *Усі вони намагаються водитися з чоловіками зі своїх же компаній, а на мене навіть не звертають уваги. В принципі, таке саме було і за кам'яної доби. Найгарніші дівчата у селищі належали найсильнішим мисливцям. Вони давали дітям найкращі гени, а решті вже приходилося задовольнятися тим, що лишилося. Сучасне суспільство – це цілковита ілюзія, адже ми продовжуємо жити за старим устроєм, наче нічого і не змінилося. Можна довго говорити про гендерну нерівність, однак...*

Усі свої проблеми Шіраха звик пояснювати застарілими правилами у суспільстві, зокрема гендерними нормами; хоча насправді причиною був лише він і його небажання хоч щось робити. Аби задовольнити свої егоїстичні потреби (знайти заможну дружину, яка б давала йому гроші на усі забаганки і нічого не просила натомість), він влаштовується на роботу до *конбіні*; але не працює, як мав би, а лише ділиться з усіма навколо своїми філософськими роздумами про несправедливість. Йому не подобається, що чоловікам висувують стільки вимог, адже він хоч і не є найкращим представником чоловічої статі, все одно сподівається знайти собі пару серед кращих жінок. Це йому зовсім не вдається і навіть змушує відчувати незадоволення, що герой відкрито виражає фразами: でも

失敗だったな。ろくな相手がいない。若いのは遊んでそんな奴等ばかりだし、あとは年まだ

// Але щось мені не щастить. Нема підходящої пари. Тут або молоді легковажні дівиці, або вже застарілі дами.; あいつら、自分と同じ会社の男にばかり色目をつかって、僕とは目を合わせようもしない。大体、縄文時代から女はそうなんだ。// Усі вони намагаються водитися з чоловіками зі своїх же компаній, а на мене навіть не звертають уваги. В принципі, таке саме було і за кам'яної доби. – Шіраха не особливо зацікавлений у збереженні доброзичливих стосунків з Кейко, він вивалює всі свої турботи на неї і певним чином намагається нав'язати свою думку. Цей комунікативний акт не вдалося реалізувати успішно, адже головна героїня перевела тему на робочі питання і проігнорувала скарги чоловіка. Тут ми вкотре бачимо, що всупереч очікуванням відповідно до контекстності країни і стереотипів, які мають доволі вагоме підґрунтя, що японці практично ніколи не виражають оцінку, а тим паче негативно, відкрито, через низькі комунікативні навички та невміння «читати повітря» Шіраха знову і знову експліцитно показує своє незадоволення, абсолютно не враховуючи думку співрозмовника.

Таким чином, ми бачимо, що психологічний стан мовця та його досвід у комунікації мають прямий зв'язок з успішною чи неуспішною реалізацією мовленнєвих актів. Незважаючи на те, що Японія є культурою з високим контекстом, завжди є винятки; оскільки Шіраха не турбується про почуття та емоції людей навколо нього, усі свої негативні оцінки він виражає неприховано, хоча це часто шкодить його стосункам з, наприклад, співробітниками, а також погіршує ставлення оточуючих до нього через надмірну пихатість та нездоровий егоїзм.

「僕はいつからこんなに世界が間違っているのか調べたくて、歴史書を読んだ。明治、江戸、平安、いくら遡っても、世界は間違ったままだった。縄文時代まで遡っても！」

白羽さんがテーブルを揺らし、ジャスミンティーがカップから溢れた。

「僕はそれで気がついたんだ。この世界は、縄文時代と変わっていないんですよ。ムラのためにならない人間は消除されていく。狩りをしない男に、子供を産まない女。現代社

会だ、個人主義だといいいながら、ムラに所属しようとしないう人間は、干渉され、無理強いされ、最終的には村ムラから追放されるんだ」

「白羽さんは、縄文時代の話が好きですね」

- *Мені стало цікаво, коли ж у суспільстві усе пішло наперекосяк, тому я прочитав декілька книжок з історії. Епохи Мейджі, Едо, Хейан, навіть якщо повернутися до кам'яного періоду, увесь час все було неправильно. Навіть якщо повернутися до кам'яного періоду! – Шіраха на емоціях розштовхав стіл і розлив жасминовий чай. – Я ось що я тоді помітив. Суспільство аж нітрохи не змінилося. Людей, які не підкоряються місцевим законам і правилам, виганяють із селища. Чоловіків, які не ходять на полювання, жінок, які не народжують дітей. Навіть сучасне суспільство, як би ми не розводилися про індивідуалізм, тих, хто не вписуються у норми селища, спочатку зацькують, будуть постійно вмішуватися у їхнє життя, а потім і взагалі виженуть куди подальше.*
- *Я бачу, ви, Шіраха, любите балачки про кам'яний період.*

У вибраному епізоді Кейко та Шіраха розмовляють про устрій сучасного суспільства. Шіраха дуже любив цю тему і не втрачав жодної можливості виразити своє невдоволення станом справ і несправедливим ставленням до тих людей, які хоч трохи вибиваються із загальної маси. Він каже, що світ був неправильним увесь час, за будь-якої епохи: ...いくら遡っても、世界は間違っただけだった。//... навіть якщо повернутися до кам'яного періоду, увесь час все було неправильно. – Чоловік настільки захоплюється власною оповіддю, його настільки переповнюють емоції, що він проливає чай, але все одно продовжує говорити. Він твердо переконаний у своїй правоті і намагається нав'язати власну позицію усім іншим. Кейко ж по факту ніколи не реагує гостро на ніякі зовнішні подразники, однак з часом ця постійна тирада про несправедливий світ почала їй набридати, про що вона опосередковано повідомляє співрозмовнику: 白羽さんは、縄文時代の話が好きですね// Я бачу, ви, Шіраха, любите балачки про кам'яний період. – Так, головна героїня імпліцитно вказує Шіраха, що вона вже почула достатньо і їй ця тема не близька і не цікава. Однак цей комунікативний акт не є успішним,

оскільки чоловік не зрозумів натяк і продовжив свій монолог, тобто обидва учасники комунікативного процесу не досягли взаєморозуміння.

3.2.2 Експліцитні та імпліцитні способи реалізації оцінних мовленнєвих актів осуду

「小鳥さんはね、お墓をつくって埋めてあげよう。ほら、皆も泣いてるよ。お友達が死んじゃって寂しいね。ね、かわいそうでしょう?」

「なんで? せっかく死んでるのに」

私の疑問に、母は絶句した。

- *Кейко! Давай викопіємо могилку для пташки і похоронимо її? Дивися, усі плачуть! Наче маленький товариш помер. Тобі зовсім не шкода?*
- *Чого б це? Вона ж вже мертва.*
- *Від моєї відповіді мама наче втратила дар мови.*

Мама головної героїні була в шоці з поведінки своєї доньки: замість того, аби оплакувати смерть пташки, та запропонувала зловити ще більше і засмажити їх на вечерю. Жінка не показала осуд напряду, адже поряд були інші люди, зокрема батьки інших дітей, тому вона вирішила «надавити» на почуття Кейко: お友達が死んじゃって寂しいね。ね、かわいそうでしょう?//Наче маленький товариш помер. Тобі зовсім не шкода? – але цей мовленнєвий акт не можемо вважати успішним, адже дівчинка так і не зрозуміла, що ж вона таке зробила, що так здивувало (негативно) матір. Цей епізод є яскравим прикладом неефективної комунікації, або ж комунікативної невдачі, що трапляється якраз за імпліцитного вираження мовцем своїх справжніх намірів або думок. Якби мати героїні пояснила їй чітко і зрозуміло, чому всі діти так сумували за пташкою і чому пропозиція Кейко засмажити її і з'їсти здалася абсурдною, у майбутньому вони б змогли уникнути багатьох непорозумінь.

「なんで、恵子にはわからないんだろうね...」

学校に呼び出された母が、帰り道、心細そうに呟いて、私を抱きしめた。

– Кейко, ну чому ж ти все ніяк не зрозумієш... – безпорадно пробурмотіла мама, притискаючи мене до себе по дорозі додому.

У цьому епізоді маму Кейко вкотре викликали до школи на збори через невідповідну поведінку доньки. Якось у вчительки сталася істерика і дівчинка, слідкуючи тому, що колись бачила в кіно, зняла з неї спідницю разом із спідньою білизною – бо в кіно жінка враз заспокоїлася, коли з неї зняли увесь одяг. Мама головної героїні непрямо виражає осуд з нотками розпачу: *なんで、恵子にはわからないんだろうね...* // Кейко, ну чому ж ти все ніяк не зрозумієш... – але цей комунікативний акт ми не вважаємо успішним, тому що дівчинка так і не збагнула, що ж вона такого натворила, що так розізлило вчителів і засмутило маму. Тут ми можемо спостерігати концепт 腹芸, адже спілкування відбувається між найближчими один одному людьми – матір та донька, – що часто зумовлює практично інтуїтивне розуміння думок і почуттів один одного. Проте не можна забувати про те, що харагеї за своєю природою є цілим мистецтвом емпатії, яке треба вивчати, розвивати і плекати в собі; цілком можливо, що через дуже юний вік Кейко не змогла зрозуміти свою провину, адже у неї ще не було достатньої кількості знань та досвіду, аби провести чітку межу між добром і злом, добрим і поганим.

「あ、白羽さん？入って入って！俺、30 分前に出勤する用意言わなかった？遅刻だよ！」

– А, Шіраха? Заходьте-заходьте! Я хіба не казав приходити за тридцять хвилин до початку робочого дня? Ви взагалі-то спізнилися!

Завідувач *конбіні* виражає осуд по відношенню до Шіраха, який з першого ж дня почав постійно запізнюватися і таким чином показувати неповагу до свого начальника. Той виражає осуд відкрито, насичуючи мовлення експресивними частками: *遅刻だよ！* // Ви взагалі-то спізнилися! – і тут ми можемо чітко побачити різницю у стосунках начальник-підлеглий, де начальник може виказувати все прямо і відкрито, а підлеглий має покійно слухатися (тим паче у конкретно цьому випадку, адже він запізнився і порушив внутрішній статут *конбіні*). Акт не є

успішним, тому що Шіраха навіть не попросив вибачення, а просто знизав плечами і промовчав, тим самим несвідомо реалізуючи концепт 沈黙. Мовчання не завжди значить, що співрозмовникам нема про що поговорити; у конфліктних ситуаціях мовчання можна вважати однією із стратегій уникнення конфлікту. Проте часто, коли хтось намагається уникнути сварки тощо, конфронтації, це може призвести до ескалації конфліктної ситуації і погіршити стосунки між учасниками комунікативного процесу.

「ほら白羽さん、挨拶挨拶！最初が肝心だからね、ちゃんと挨拶して！」

– Ну ж бо, Шіраха, де ваші манери! А привітатися? Це так важливо для першого враження, ну ж бо, привітайтеся як слід!

Цей мовленнєвий акт є продовженням з попереднього епізоду і показує осуд начальником поведінки Шіраха. Всередині міні-маркету постійно наголошується на тому, що працівники завжди мають бути охайно вдягнуті, з посмішкою на обличчі, говорити піднесеним тоном і випромінювати доброзичливість: ちゃんと挨拶して// привітайтеся як слід!; варто зауважити, що мовець використовує просту форму наказового способу у японській мові, тобто 普通系, тим самим виражаючи дещо зневажливе ставлення до слухача і показуючи, що він стоїть вище на ієрархічній сходинці. Але Шіраха відкрито нехтував усіма правилами і вчиняв так, як йому заманеться, що не могло не викликати осуд у менеджера крамниці. Так само як і попередній, цей акт не було реалізовано успішно, адже реакція Шіраха не змінилися: він проігнорував зауваження.

「あ、そうそう、店長、白羽さん、今度注意してもらえますか？あの人、サボり癖があって、私が言っても駄目なんですよー」

泉さんはほとんど社員のような存在なので、バイトについても店長と話し合ったりする。

「あいつほとんどだめな一。面接の時から悪い予感してたんだよ。コンビニのバイトなんて一って、馬鹿にした感じでしゃべるんだよね。だったら働くなっつーの。でもまあ、人手不足だからとったけどさー、あのハゲまじで一回ちゃんと言ってやないとだめだよ」

「あの人、遅刻も多いんですよー。今日も9時からなのに、まだきてないし」
泉さんが顔を顰めた。

「あの人、35歳とかでしたよね。それでコンビニアルバイトって、そもそも、終わってませんか？」

「人生終了だよな。だめだ、ありゃ。社会のお荷物だよ。人間はさー、仕事か、家族か、どちらかで社会に所属するのが義務なんだよ」
大きく頷いた泉さんが、ハッとして店長を小突き、

「古倉さんみたいにお家族の事情があるならわかるけど。ねえ？」

「あーそうそう、古倉さんは仕方ないけどさー。ほら、男と女の違いもあるから！」
店長も急いで言い、私が返事をする前に、話題は白羽さんに戻った。

「それに比べて白羽はマジで終わってるわ。あいつさあ、レジの中で携帯弄ってる時があるんだよね」

「そうそう、私も見ましたー」

- *А ще, завідуючи, чи не могли б ви зробити зауваження Шіраха? У нього є дурна звичка запізнюватися, і я скільки разів йому про це не казала, все летить повз вуха. – Статус пані Ідзумі практично такий самий, як і у працівників з головного офісу, тому вона може відкрито обговорювати такі питання з начальником.*
- *Ну, дійсно, він пропадає людина. Я відчув щось неладне ще під час інтерв'ю. Він так знецінює роботу, аж знущається, мовляв, «ну мені здалася ця ваша забігалівка». То нащо взагалі сюди приперся? Я й так взяв його тільки тому, що нам рук не вистачає, але якщо йому сто разів не поясниш, сам ні з чим не розбереться.*
- *І він часто запізнюється! Сьогодні зміна з дев'ятої ранку, а його досі не видно, – сказала Ідзумі, насупившись. – Йому ж наче тридцять п'ять років? І досі працює в конбіні... Він безнадійний, хіба не так?*
- *Це як збій в еволюції. Безнадійний він, так, так. Тягар для суспільства. Людство, воно ж як! – треба служити суспільству через роботу або родину. Це наш обов'язок!*

Пані Ідзумі з розумінням кивала, а потім легенько підштовхнула менеджера:

- Ну, але ж бувають особливі випадки, як-от у пані Фурукура. Правда ж?*
- Так-так, у пані Фурукура просто нема іншого вибору. Та і є ж різниця між чоловіками та жінками! – поспіхом додав завідуючий, і поки я роздумувала, що ж на це відповісти, тема бесіди знову повернулася до особистості Шіраха.*
- У порівнянні з тим Шіраха взагалі пропадає людина. Я його нещодавно застукав за іграми на телефоні, як він стояв за касою!*
- Я теж бачила!*

У вибраному епізоді працівники втрюх обговорюють Шіраха, точніше те, який він цілковитий невдаха. Важливим уточненням від автора є те, що менеджер та пані Ідзумі знаходяться на доволі високій кар'єрній сходинці у мережі, тому можуть вільно обмінюватися думками або виражати свою осудливу оцінку. Для опису Шіраха вони використовують лексику з негативною конотацією, наприклад: あいつほとんどだめな一。// Ну, дійсно, він пропадає людина.; 人生終了だよな。だめだ、ありゃ。社会のお荷物だよ。// Це як збій в еволюції. Безнадійний він, так, так. Тягар для суспільства. – причому і менеджер, і пані Ідзумі доволі різкі та прямолінійні у своїй оцінці і глибоко засуджують поведінку Шіраха, тому що вона йде всупереч очікуванням у суспільстві. На нашу думку, перлокутивний ефект був досягнутий, тому що діалог відбувався між двома персонажами, які розділяли одну й ту саму позицію і досягли порозуміння, хоча читач може сприйняти це як неетичну поведінку.

「あいつ最初からおかしかったよな。夕勤の女の子にも、店の連絡もう勝手に見て電話かけたり、バックルームで待ち構えて一緒に帰ろうとしたり。既婚者の泉さんにまで声かけてさー。その根性で仕事しろっつーんだよ。古倉さんも嫌だったでしょ？」

店長が言い、泉さんが顔をしかめる。

「ほんと、気持ち悪い。変態ですよ、あんな人。店員がだめだったらお客様にまで。本当に最低。逮捕されてほしいですよ」

「いや、まだそこまで入ってなかったからさ」

「犯罪ですよ。犯罪者。あんな人、さっさと捕まえてくれればいいのに」

文句を言いながら、店の中にはどこかホッとした空気が流れていた。彼がいなくなったことで、白羽さんが来る前の平和な店に戻り、皆は厄介者がいなくなってせいせいしたのか、奇妙に明るく饒舌だった。

「正直、イライラしてたんで、人手不足でもない方がいいですよー」

- *Цей чоловік з самого початку поведився дивно. Він знайшов номер телефону дівчини з нічної зміни серед контактних даних працівників конбіні, а потім увесь час стирчав на підсобці, чекаючи на неї, аби піти додому разом. Він навіть залицявся до заміжньої пані Сугавара! Краще б цю енергію та спрямував на роботу, – сказав менеджер, а пані Ідзумі нахмурилася.*
- *Мені від нього аж моторошно ставало. Він якийсь збоченець. Коли у нього нічого не вийшло зі співробітниками, він же на покупців переключився! От би його спіймала поліція.*
- *Ну, так далеко ще не зайшло.*
- *Це злочин, і він злочинець. Швидше б він потрапив за ґрати.*

Хоч вони і обмінювалися скаргами і жалілися один одному, у міні-маркеті відчувалося якесь полегшення. Тепер, коли Шіраха більше не приходив на роботу, у конбіні все наче повернулося до того, як і було, стало затишно і спокійно. Усі навколо наче скинули тягар з плеч і нарешті збадьорилися, розчинившись у жвавих балачках.

- *По правді кажучи, він мене неймовірно бісив. Краще вже зовсім без працівника, аніж з ось таким!*

У вибраному епізоді ми бачимо розмову між менеджером та пані Ідзумі щодо Шіраха, коли того нарешті звільнили з роботи. Чоловік зміг викликати неприязнь до своєї персони у абсолютно всіх людей, з котрими він мав контакт, і це несхвальне ставлення мало свої очевидні причини: він влаштувався працювати в конбіні, але по факту увесь час уникав свої прямі обов'язки і шукав дружину. Іноді це доводило до абсурду, наприклад, коли він фліртував із заміжніми

співробітницями або ж вичікував одну із покупців біля її роботи; це вже дійсно могло вважатися злочином, бо він буквально переслідував жінок і не давав їм спокійно жити. Герої використовують вкрай негативно забарвлену лексику, як-от: 変態//збоченець, 犯罪者//злочинець, аби показати осуд в сторону Шіраха, що межує з відразою та огидою в оцінці його вчинків. Пані Ідзумі відкрито виражає своє несхвальне ставлення до Шіраха: 正直、イライラしてたんで、人手不足でもない方がいいですよー// По правді кажучи, він мене неймовірно бісив. Краще вже зовсім без працівника, аніж з ось таким! – оскільки інші працівники підтримують та поділяють її точку зору. Так, ми можемо сказати, що цей комунікативний акт було реалізовано успішно, і учасники комунікативного процесу залишилися задоволені обміном думками, адже їхні погляди були практично ідентичними.

「もう限界だよ...どうすれば普通になるの?いつまで我慢すればいいの?」

「え、我慢してるの? それなら、無理に私に会いに来なくても良いんじゃない?」
素直に妹に言うと、妹は涙を流しながら立ち上がった。

「お姉ちゃん、お願いだから、私と一緒にカウンセリングに行こう? 治してもらおうよ、もうそれしかないよ」

「小さい頃行ったけど、だめだったじゃない。それに、私、何を直せば良いのかわからないんだ」

「お姉ちゃんは、コンビニ始めてからますますおかしかったよ。喋り方も、家でもコンビニみたいに声を張り上げたりするし、表情も変だよ。お願いだから、普通になってよ」

- *Ну це вже край... Що нам треба зробити, аби ти стала нормальною? Скільки це ще треба терпіти?*
- *Що? То тобі доводиться терпіти мене... Тоді не треба було приїжджати до мене, – сказала я прямо, і сестра, плачучи, вмить піднялася.*
- *Сестричко, я тебе дуже прошу, давай підемо разом до психіатра? Треба обов'язково вилікуватися, іншого виходу нема.*
- *Ми ж вже ходили, коли я була маленькою. Ніяких змін. До того ж я зовсім розумію, що в мені є такого, що треба вилікувати.*

- *Ти стала якоюсь дивною відтоді, як почала працювати у міні-маркеті. Твій стиль мовлення... навіть вдома ти говориш таким тоном, як на роботі, і твої вирази обличчя іноді недоречні. Я тебе прошу, стань нарешті нормальною.*

Цей діалог відбувається між Кейко та її молодшою сестрою, з якою головна героїня має доволі теплі та довірливі стосунки – настільки, наскільки їй дозволяють слабкі соціальні навички. З самого дитинства сестра обожнювала Кейко незважаючи на її дивакувату поведінку, але з дорослішанням це стало робити все важче. Жінка спочатку імпліцитно виражає свій осуд: どうすれば普通になるの？// Що нам треба зробити, аби ти стала нормальною? – але потім, коли бачить, що сестра зовсім її не розуміє, переходить до експліцитних способів вираження своєї думки, зокрема за допомогою негативно забарвленої описової лексики: お姉ちゃんは、コンビニ始めてからますますおかしかったよ。喋り方も、家でもコンビニみたいに声を張り上げたりするし、表情も変だよ。// Ти стала якоюсь дивною відтоді, як почала працювати у міні-маркеті. Твій стиль мовлення... навіть вдома ти говориш таким тоном, як на роботі, і твої вирази обличчя іноді недоречні. – Незважаючи на пряму реалізацію ілокутивного наміру сестрою головної героїні, цей комунікативний акт закінчився комунікативною невдачею, адже Кейко все одно не зрозуміла, що саме з нею не так і що значить «бути нормальною».

「私、この人の弟の妻です。この人、ルームシェアの家賃滞納したまま逃亡して。携帯も繋がらないみたいで、北海道の実家にまで電話がかかってきたんですよ。こっちからの電話も全部無視するし。たまたま私が同窓会で東京に来る予定があったんで、お義母さんが立て替えたルームシェアの滞納分全部支払って、頭下げて謝罪して。全く、いつかこういうことになると思ってたんですよ。この人、自分で稼ぐ気が全然なくてお金に意地汚くて、だらしくて」

- *Я дружина молодшого брата цієї людини. Цей чоловік втік, не заплативши за квартиру. До нього було неможливо додзвонитися, тож ці новини дійшли аж до його рідної домівки на Хоккайдо. На наші дзвінки він теж не відповідав. Оскільки я іноді їжджу в Токіо, аби зустрітися з*

одногрупниками, мені довелося заплатити від імені свекрухи той величезний борг і вибачатися, позичаючи очі у Сірка. Я так і знала, що колись до цього дійде. Ця людина зовсім не вміє поводитися з грошима і відрізняється жадібністю.

Цей епізод є яскравим прикладом експліцитно вираженого осуду, коли дружина брата Шіраха приїхала до нього, аби отримати гроші. Вона жодного разу не назвала чоловіка його іменем, а використовувала словосполучення *この人*//Ця людина, аби показати своє зневажливе ставлення. Жінка послуговується негативно забарвленою лексикою, наприклад: *この人、自分で稼ぐ気が全然なくてお金に意地汚くて、だらしなくて*// Ця людина зовсім не вміє поводитися з грошима і відрізняється жадібністю. – Але цей комунікативний акт не був успішним, адже у відповідь Шіраха лише поцікавився, як жінці вдалося його знайти.

「狂ってる。そんな生き物を、世界は許しませんよ。ムラの掟に反している！皆から迫害されて孤独な人生を送るだけだ。そんなことより、僕のために働いた方がずっと良い。皆、その方がホッとするし、納得する。全ての人が喜ぶ生き方なんですよ」

– *Ти зійшла з глузду. Світ ніколи не прийме таку істоту, як ти. Ти йдеш проти правил селища! Усі тебе засуджуватимуть, і ти будеш змушена скитатися і страждати від самотнього життя. Краще тобі підтримати мене. Тоді всі видихнуть з полегшенням, так всім буде краще. Вони будуть навіть щасливі за тебе!*

Коли Кейко нарешті здалася перед суспільством і піддалася його спробам зробити з неї «нормальну людину», вони почали жити разом з Шіраха і вдавати, що вони пара. Реакція друзів і родичів була приголомшливою: всі ті, хто засуджував чоловіка за його ледачість, дурість тощо, враз стали вітати Кейко з тим, що вона нарешті знайшла собі чоловіка – такого-сякого, але ж вже не самотня дама за тридцять років! Шіраха змусив її покинути *конбіні* і шукати «нормальну роботу» під стать; однак коли вони йшли разом на одне з інтерв'ю, головна героїня почула голос міні-маркету і збагнула, що це і є сенс її життя. Вона покинула все і скорилася цьому голосу, почавши розставляти усе на полицках

крамниці і роздавати вказівки іншим працівникам. Коли Шіраха побачив цю сцену, він розлютився, прямо і грубо засуджуючи її дії: 狂ってる// Ти зійшла з глузду. – Але жінка його вже не чула, тому перлокутивний ефект не був досягнутий, і акт вважаємо неуспішним: Кейко почала заперечувати слова Шіраха і не чула його, тому що глибоко в душі вона знала і відчувала, що саме міні-маркет і є її призначенням, головною метою її життя, як би суспільство не намагалося «вилікувати» її.

Так, ми можемо зробити висновок, що оцінка осуду знаходить своє вираження імпліцитними способами набагато частіше, ніж невдоволення, адже зазвичай осуд направлений на конкретну людину та її вчинки або погляди.

Висновки до третього розділу

Саяка Мурата – сучасна японська письменниця, твори якої іноді лякають, але водночас приваблюють своєю чудернацькістю та гротескним зображенням суспільства та його правил. Особистість письменниці та її життєвий шлях, напружені стосунки з однолітками і відчуття себе як чужої пояснюють, чому вона часто звертається до тих чи інших мотивів у своїх історіях або наділяє персонажів «ненормальними» рисами характеру.

«Людина з міні-маркету» – найвідоміша повість Мурата, яка принесла їй світове визнання як талановитого автора-представника сучасної японської літератури. Історія розказує про життя Кейко – жінки, яка у свої тридцять з плюсом років досі працює в міні-маркеті і не виявляє жодного інтересу до заміжжя, пошуку нормальної роботи, побудови близьких стосунків з людьми навколо. За дивних обставин вона починає жити разом зі своїм співробітником, чоловіком-невдахою Шіраха, який намагається зробити з неї нормальну людину, що б вписувалася у суспільство. Але усі його спроби марні: головна героїня врешті-решт розуміє, що її тіло та розум належать *конбіні* і вона має завжди їм слідувати, лише так вона буде щаслива і задоволена, хоч і всупереч прийнятим соціальним нормам.

Мурата зображує дещо потворні, але водночас максимально реалістичні людські риси. Незважаючи на високу контекстність японської культури, її персонажі зазвичай доволі грубі і виражають негативні оцінки невдоволення й осуду у більшості випадків експліцитно, а не імпліцитно. Це призводить до постійно погіршення стосунків між ними та нескінченного ланцюжку комунікативних невдач.

ВИСНОВКИ

У цьому магістерському дослідженні нам вдалося з'ясувати, що мова і мовлення є невід'ємними складовими повсякденного життя кожної людини. Теорія мовленнєвих актів є центральним об'єктом прагмалінгвістики; її основоположниками є Дж. Остін та Дж. Сьорль. Відповідно до цієї теорії, мовленнєвий акт є мінімальною одиницею реалізації комунікативного процесу.

У свою чергу власне мовленнєвий акт є власне мовленнєвою дією або висловлюванням мовця по відношенню до слухача. Кожен мовленнєвий акт складається з трьох компонентів: локуція (акт говоріння), ілокуція (намір мовця) та перлокуція (реакція слухача).

Існує багато класифікацій мовленнєвих актів, адже лінгвісти намагалися і продовжують свої спроби дослідити їх з різних аспектів та на базі різноманітних критеріїв. Однак у нашій роботі ми послуговувалися універсальною класифікацією Дж. Сьорля, який поділив мовленнєві акти на п'ять основних груп: репрезентативи, директиви, комісиви, експресиви та декларативи.

Мовець може виразити свій комунікативний намір як явно, так і опосередковано, тому мовленнєві акти ще прийнято поділяти на прямі та непрямі.

Оцінні мовленнєві акти можуть вважатися підвидом експресивів, оскільки вони мають на мені не стільки передачу інформації, як виражають емоційний стан або суб'єктивну позицію мовця.

За Е. Холлом, залежно від обсягу прихованої інформації при спілкуванні всі культури поділяються на висококонтекстні і низькоконтекстні. Японія є країною з високим культурним контекстом, у той час як Україна знаходиться на межі між високим та низьким контекстом через вплив сусідніх країн впродовж тривалого часу. Цей факт треба враховувати при аналізі твору японської мовою, перекладі українською мовою та подальшому аналізі мовленнєвих актів на базі перекладу.

Японська культура багата на складні для розуміння концепти, які водночас яскраво ілюструють риси висококонтекстності. Це поняття 曖昧, 沈黙 та 腹芸. Поняття аймай вказує на неясність у вираженні своїх думок, коли співрозмовник повинен володіти певними фоновими знаннями для правильного декодування

повідомлення та інформації, що у ньому міститься; чінмоку вказує на тишу або мовчання не як відсутність порозуміння між людьми, а як особлива складова спілкування, певна стратегія, що допомагає успішно та ефективно реалізовувати комунікативні процеси; харагей у свою чергу позначає емпатичний зв'язок між мовцем та слухачем, коли контекст, ситуація та інтимність стосунків між ними відіграють набагато важливішу роль, аніж вербальні та невербальні способи передачі інформації.

Експліцитним, або явним, прийнято вважати те, що має чітке та однозначне вираження; імпліцитність же вказує на прихований зміст, виражений опосередковано, тому імпліцитні висловлювання потребують від мовця та слухача наявності спільного фонду знань або досвіду та взаєморозуміння.

Пряме, тобто експліцитне, вираження осуду та невдоволення в оцінних мовленнєвих актах передбачає використання забарвленої лексики з негативною конотацією, підсилювальних часток тощо, аби мовець чітко передав своє негативне ставлення до певної людини, предмету, ситуації або явища тощо. Непряме, або ж імпліцитне, вираження цих емоцій зазвичай реалізовано тоді, коли співрозмовники не хочуть напряду висловлювати своє несхвалення або ж прагнуть бути ввічливими і уникають образ у сторону один одного.

Саяка Мурата – відома сучасна японська письменниця, автор повісті «Людина з міні-маркету», що розповідає про не прийняту суспільством жінку на ім'я Кейко та її важкий шлях у боротьбі з нав'язаними суспільством нормами.

Героям повісті часто бракує комунікативних навичок, тому зазвичай вони виражають свої негативні емоції, такі як невдоволення та осуд, експліцитно, хоч це і суперечить висококонтекстній Японії. Оскільки оцінні мовленнєві акти аналізувалися на матеріалі оригіналу та перекладу, у перекладі ми трохи знижували контекстність, аби зробити її більш зрозумілою для українського реципієнта. Комунікативні акти часто завершувалися комунікативними невдачами, що призводило до погіршення міжособистісних стосунків між дійовими персонажами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: [підручник] / Ф.С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 342 с.
2. Богдан С.К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. К: Рідна мова, 1998. – 475 с.
3. Борисов О.О., Васильєва Г. //Екстралінгвальні параметри діалогічної взаємодії / Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 119. – С. 27-29.
4. Вежбицька А. Мовні акти // Нове в зарубіжній лінгвістиці. Вип 16. 1985. – С. 255-276
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2005. – 1728 с.
6. Волощук І. І. Антропокомпоненти іронічно-оцінного висловлення [Електронний ресурс]. URL: <http://www.nbu.gov.ua> (дата звернення: 19.03.2023)
7. Волощук І. І. Комунікативно-прагматичний аспект оцінки у стилістичному прийомі іронії // Наук. зап. НДУ ім. М. Гоголя. Філол. науки.– 2004.– С. 23–27.
8. Гладуш Н.Ф. Основи прагматичної таксономії непрямих мовленнєвих актів. // Вісник Сумського державного університету, №5 (77) Серія «Філологічні науки». – 2005. – С. 25-31
9. Глущенко В. А., Ледняк Ю. В., Овчаренко В. М., Рябініна І. М. Мова як система: навчальний посібник для студентів філологічних факультетів. – Слов'янськ : Видавець Маторин Б.І., 2010. – 132 с.
10. Дегтярьова К.В. Основи теорії мовної комунікації // Навчально-методичний посібник для студентів факультету філології та журналістики напряму підготовки 6.020303 «Філологія. Українська мова і література». – Полтава, 2021. – 70 с.
11. Добровольська М. Б. Поняття імпліцитності та імпліцитної лінгвістики в лінгвістиці. // Науковий журнал Львівського державного університету

- безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис». №5, 2019.
– С. 55-59
12. Заморська Ю. В. Комунікативне мовчання в японській лінгвокультурі // Мовні і концептуальні картини світу. – 2013. Вип. 45 – С. 18-32.
13. Заморська Ю.В. Комунікативне мовчання в японській лінгвокультурі (на матеріалі творів Я. Кавабата) [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.13 / Нац. акад. наук України, Ін-т сходознавства ім. А. Ю. Кримського. – К., 2014. – 16 с.
14. Зернецький П. В., Рябоконь Г. Л. Досвід класифікації мовленнєвих актів у британському парламентському дискурсі: топікальні та оформлюючі мовленнєві акти як складові діалогічного дискурсу. // Наукові записки, том 34. Філологічні науки. – 2004. – С. 63-65
15. Касіян Г. В. Непрямі мовленнєві акти як засіб вираження негативної ввічливості у французькій лінгвокультурі. // Наукові записки. Серія «Філологічна». Вип. 35. – 2013. – С. 139-141
16. Карпенко С.Д. Основи теорії мовної комунікації // Методичні вказівки. – Б. Ц., 2014. – 121 с.
17. Колінько М. Вплив культурних контекстів на міжкультурну комунікацію. [Електронний ресурс] URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/82951/1/Kolinko_wpr_13_2018.pdf (дата звернення: 12.03.2023)
18. Лянна О. В. Мовленнєва діяльність як спосіб реалізації мовленнєвого спілкування. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2015, № 5 (49). – С. 143-150
19. Невідомська Л. Про особливості висвітлення проблем мовної імпліцитності з логічного погляду. // Вісник Львівського університету. Серія філол. – 2003. – Вип. 30. – С. 3-10.
20. Олексюк А.Л. Імпліцитні теорії професійної успішності: Курсова робота. – Житомир: ЖДУ імені Івана Франка, 2007. – 44 с.

21. Пасенчук Н.В. Мовленнєві акти в перекладі: теоретичний аспект. // Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство, №7, 2017. – С. 137-139
22. Приходько Г.І. Оцінні мовленнєві акти в типології мовленнєвих актів // Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис», №1, 2017. – С. 71-74
23. Пустовар А. О. Контекстність культури й ефективність професійного спілкування / А.О.Пустовар [Електронний ресурс]. URL: <http://labipt.com/context-cultureand-effectiveness-of-professional-communication> (дата звернення: 21.03.2023)
24. Непрямий мовленнєвий акт [Електронний ресурс]. URL: https://www.wiki-data.uk-ua.nina.az/Непрямий_мовний_акт.html (дата звернення: 18.02.2023)
25. Трумко О.М. Сімейне спілкування: мовленнєві акти експресивного типу (на матеріалі творів І. Франка) // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. – 2012. – Вип. 24. – С. 168-175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apy1_2012_24_19 (дата звернення: 26.04.2023)
26. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля, 2006. – 716 с.
27. Фролова І. Стратегія конфронтації в англomовному дискурсі / І. Фролова. – Х., 2009. – 343 с.
28. Хникіна О. О. Прямі та непрямі форми реалізації іллокутивної сили обвинувачення (на матеріалі англійської мови). // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Прагмалінгвістика, №6, 2012. – С. 137-141
29. Черняк О. П. Місце мовленнєвого акту осуду серед оцінних мовленнєвих актів. // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2007. – С. 88-92

30. Черняк О. П. Мовленнєвий акт осуду і його перлокутивний ефект / О. П. Черняк // Нова філологія : зб. наук. пр. – Запоріжжя : ЗНУ, 2007. – № 26. – С. 190–194.
31. Черняк О. П. Особливості номінацій невербальних засобів позначення осуду в сучасній англійській мові / О. П. Черняк // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Острог : Вид-во НаУ “Острозька академія”, 2007. – Вип. 8. – С. 321–329.
32. Черняк О. П. Деструктивні форми мовленнєвої взаємодії у комунікативному акті осуду / О. П. Черняк // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. пр. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Логос, 2008. – Вип. 13. – С. 380–386.
33. Черняк О. Осуд як засіб маніпулятивного впливу / О. Черняк // Нова філологія : зб. наук. пр. – Запоріжжя : ЗНУ, 2008. – № 32. – С. 284–288.
34. Черняк О. П. Вираження осуду в межах основних принципів міжособистісного спілкування / О. П. Черняк // Проблеми сучасного перекладознавства : матеріали міжвузівського наукового семінару (Луцьк, 22 берез. 2006 р.). – Луцьк : ПВД “Твердиня”, 2006. – С. 52.
35. Черняк О. П. Осуд як мовленнєвий акт, що несе загрозу “обличчю” / О. П. Черняк // Проблеми сучасного перекладознавства : матеріали міжвузівського наукового семінару (Луцьк, 26 берез. 2007 р.). Т. 2. – Луцьк : ПВД “Твердиня”, 2007. – С. 61–62.
36. Черняк О. П. Роль мовчання у вираженні емоційної реакції осуду / О. П. Черняк // Волинь очима молодих науковців : минуле, сучасне, майбутнє : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів (Луцьк, 16–17 квіт. 2008 р.). Т. 2. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – С. 59–60.
37. Чибір О.Я. Загальна характеристика мовленнєвого акту. [Електронний ресурс] URL:

- http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Philologia/7_106921.doc.htm (дата звернення: 26.03.2023)
38. Чорнобай О.Л. Комунікативна лінгвістика (мовна комунікація) як основа опанування засобів юридичної комунікації. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2495/vnulpurn201581327.pdf> (дата звернення: 14.02.2023)
39. Шабат С.Т. Категорія питальної модальності в сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». Івано-Франківськ, 2000. – 19 с.
40. Шепетяк О. Теорія мовленнєвих актів. // Вісник факультету романо-германської філології / За ред. Кеміня В.П. – Вип. 3. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2008. – С. 93-105.
41. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики. – К. : Артєк, 1998. – 336 с.
42. Шуляк І. Непрямий мовленнєвий акт як мовний репрезентатив комунікативної інтенції. // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Прагмалінгвістика. 4, 2015. – С.287-291
43. Японська література: освідчення в любові [Електронний ресурс]. URL: <http://litakcent.com/2008/12/26/japonska-literatura-osvidchennja-v-ljubovi/> (дата звернення: 04.01.2023)
44. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації // Навчальний посібник. — К.: Академія, 2010. — 304 с.
45. Austin J. L.: How to Do Things with Words. Oxford University Press, Oxford, 1962.
46. Bach K. Speech Acts and Pragmatics [Електронний ресурс] / Kent Bach // Blackwell Guide to the Philosophy of Language. 2003. – URL: <http://userwww.sfsu.edu/~kbach/Spch.Prag.htm> (дата звернення: 08.02.2023)

47. Brown P., Lewinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge, 1987. – 264 p.
48. Catford J.G. A Linguistic Theory of Translation. An Essay in Applied Linguistics. London: Oxford University Press, 1967. – 103 p.
49. Chiu, C.Y., Dweck, C.S., Tong, J.Y.Y., & Fu, J.H.Y. Implicit theories and conceptions of morality. Journal of Personality and Social Psychology, 73, 1997. – P. 923-940.
50. Coleman, P.T. Implicit Theories of Organizational Power and Priming Effects on Managerial Power-Sharing Decisions: An Experimental Study. Journal of Applied Social Psychology, 34, 2004. – P. 297-321.
51. Explicit and implicit performatives [Electronic resource]. URL: <https://studylib.net/doc/7157935/2.-explicit-and-implicit-performatives> (дата звернення: 21.04.2023)
52. Grice H.P. Logic and Conversation. New York: Academic press, 1975. Vol. 3. – P. 45.
53. Grice H.P. Presupposition and conversational implicature / H.P. Grice // Radical pragmatics. – N.Y., 1981. – P. 183-198.
54. Hall E. T. Beyond Culture / E. T. Hall. – New York : Anchor Books, 1989. – 300 p.
55. Holtgraves T. The Production and Perception of Implicit Performatives. Journal of Pragmatics, 2005; 37. – P. 2023-2043
56. Jones S. Speech is Silver, Silence is Golden: The Cultural Importance of Silence in Japan // The ANU Undergraduate Research Journal, Volume Three, 2011. URL: <http://press-files.anu.edu.au/downloads/press/n1675/html/ch02.xhtml> (дата звернення: 16.02.2023)
57. Kecskes I. Dueling context : A dynamic model of meaning / I. Kecskes // Journal of Pragmatics. – 2008. – Vol. 40. – P. 385–406.
58. Lakoff R. Language in Woman's Place. Language in Society. New York, 1973. No.2. – P. 45-46.

59. Lakoff G., Johnsen M. Metaphors we live by. London: The university of Chicago press, 2003. – 193 p.
60. Lebra T. The Cultural Significance of Silence in Japanese Communication // Multilingua, №6 (4). – 1987. – P. 343-357
61. Leech G. Explorations in Semantics and Pragmatics. London: Longman, 1980. – 133 p.
62. Leech G. Principles of Pragmatics. London: Longman, 1983. – 250 p.
63. Matsumoto N., Tokotsumi A. A Reference of Intensions for Better Medical Communication. In Proceedings of IEEE/ICME International Conference on Complex Medical Engineering, 2007. – P. 454-457
64. Matsumoto N., Tokotsumi A. Context Building through socially-supported belief. In A. Day, B. Kokinov, D. Leake, R. Turner (Eds). Modeling and Using Context. Lecture Notes in Artificial Intelligence, Subseries of Lecture Notes in Computer Science, LNAI 3554, Springer-Verlag, 2005. – P. 316-325
65. Matsumoto N., Murai H., Tokosumi A. Implicit Speech Act Verbs in Conversations [Electronic resource]. URL: <https://www.keer.org/keer2007/Paper/Keer2007-paper-1237.pdf> (дата звернення: 03.03.2023)
66. Mey J.L. Pragmalinguistics. Theory and Practice. Hague: Mouton Publishers, 1979. – 44 p.
67. Myerson J. Convenience Store Woman by Sayaka Murata review – sublimely weird [Electronic resource]. URL: <https://www.theguardian.com/books/2018/aug/07/convenience-store-woman-sayaka-murata-review> (дата звернення: 16.03.2023)
68. Nisbett, R., Ross, L. Human inference: Strategies and shortcomings of social judgment. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1980. – 334 p.
69. Rabea Amir Salih. Performatives and Constantives in Arabic: A Pragmalinguistic Analysis [Electronic resource]. URL: <https://www.iasj.net/iasj/download/a924437f910829d7>

70. Ross, L. The intuitive psychologist and his shortcomings: Distortions in the attribution process. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (vol. 10). New York: Academic Press, 1977. – P. 173-220
71. Samovar L., Porter R., McDaniel E. *Communication between cultures*. Wadsworth, Cengage Learning. - 2010, 2007. – 463 p.
72. Sadock J. M. *Towards a Linguistic Theory of Speech Acts*. – New York etc.: Academic Press, 1974. – 168 p.
73. Sayaka Murata on Making Friends with Imaginary Aliens (translated by Ginny Tapley Takemori) [Electronic resource]. URL: <https://lithub.com/sayaka-murata-on-making-friends-with-imaginary-aliens/> (дата звернення: 12.04.2023)
74. Searle John R. *Indirect speech acts* / John R. Searle. – New York : Academic Press, 1975. – 167 p.
75. Sternberg, R.L., Conway, B.E., Ketron, J.L., & Bernstein, M. People's conceptions of intelligence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41, 1981. – P. 37-55
76. Tamir, M., John, O. P., Srivastava, S., & Gross, J. J. Implicit theories of emotion: Affective and social outcomes across a major life transition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92, 2007. – P. 731-744.
77. The Japanese mind: communication [Electronic resource]. URL: <https://www.toki.tokyo/blog/2016/9/15/the-japanese-mind-communication> (дата звернення: 16.04.2023)
78. Thu-huong Ha. Sayaka Murata Inhabits a Planet of Her Own [Electronic resource]. URL: <https://www.wired.com/story/writer-sayaka-murata-inhabits-a-planet-of-her-own/> (дата звернення: 22.04.2023)
79. Searle J. *The nature of Intentional states* / John Searle // Searle J. *Intentionality*. – Cambridge : Cambridge University Press. 1983. – P. 1-36
80. 久保 進 (2002a) 「言語行為」 認知科学会編『認知科学辞典』 共立出版 (2002b) 「発話行為」 応用言語学会編『応用言語学辞典』 研究社

81. 内田恵 (2002) 発話行為理論の教え方について 静岡大学教育学部研究報告 酬 教育学篇)第34号 (2003.3) 255~264
82. 山梨正明 (1986) 『発話行為』 大修館書店
83. 村田沙耶香 (2018) 『コンビニ人間』 - 文春文庫, 167 p.
84. 深田 博己 (2021) わが国における対人コミュニケーション能力・スキル測定尺度の開発に関する研究：文献案内 対人コミュニケーション研究会
85. 西山祐司 (1983) 「発話行為」 安井稔他編『英語学体系 5 意味論』 大修館書店
86. 読書会レポート：信じること 『沈黙』 [Э л е к т р о н н и й р е с у р с].
URL: <https://nattogohan-suki.hatenablog.com/entry/2019/11/06/110353>

87.ДОДАТКИ

Додаток 1. Есе Саяка Мурата

Розуміючи, що надмірна чутливість змушує її виділятися серед інших, Мурата ретельно досліджувала, як їй треба себе поводити, аби бути «зразковим землянином». Але цей постійний тиск від усіх навколо наносив їй тяжкі сердечні рани щодня. Коли їй було вісім років, до неї через вікно прийшов інопланетянин, і забрав із собою на іншу планету – туди, де майбутній письменниці не треба було ніким прикидатися, її приймали такою, яка вона є. Вона завела ще більше вигаданих друзів з того часу і зараз налічує близько тридцять з них. «Я не могла дружити лише з одним або двома, – каже Мурата, – ось такою сентиментальною я була».

Оскільки есе розкриває багато рис творчості письменниці і пояснює історію та кліше, до яких вона звертається, ми вирішили, що буде доречно включити його український переклад до даної роботи.

Оригінал (переклад на англійську мову):

Ever since I was a child, I've felt closer to extraterrestrials than I have to humans.

I don't remember when I first grasped the concept of "aliens." I think I must already have known about them in the moment I first realized I was an Earthling. The picture books I read as a child, the manga I read in my friends' homes, and the books I secretly borrowed from my brother's bookshelf were full of aliens. In children's animation too, there were lots of aliens who fell in love and traveled to Earth.

In one children's book, a family of aliens moved to Earth and took on human appearance to avoid being discovered, wearing clothes, speaking human language, and getting to know everyone in their neighborhood. There were other books in which lots of aliens pretended to be human in order to escape detection, too. I felt a peculiar empathy for them. I, too, felt like I was pretending to be an Earthling at kindergarten and school.

I had always been an extremely withdrawn child. My mother and father worried whether I would be able to go to school like normal kids. My kindergarten teacher warned the elementary school that I was abnormally sensitive, a crybaby, and overly

quiet, and I was given the seat closest to the teacher. The last thing I wanted was to become a foreign body in the class, so I imitated the other children around me, and tried hard to be as normal as possible and not stand out. School was brutal. Foreign bodies were quickly spotted, persecuted by the group, and made objects of ridicule. I wanted to be the most ordinary Earthling there was. In a way, I resembled those aliens who scrupulously kept up the act of being Earthlings so as not to be outed as aliens. The only difference was that I couldn't escape the fact of actually being an Earthling. I didn't have a home planet to go back to.

It was around this time that I met an imaginary alien. I was eight years old.

During the day, while I was living together with Earthlings, I kept getting hurt all over. However much I pretended to be an ordinary Earthling and made light conversation, during the time I spent with other Earthlings little cuts were being made all over my heart. Every few days, I had to hide in the toilet and cry until I threw up. By the time I went home and got into bed, I was covered in scars inside. And it was at this point that Imaginary Alien A came in through my window.

A and I fell in love right away. In a twinkling, my bed became a spaceship, and we flew through space every night. Before long my bed reached a planet that wasn't Earth. There were a lot of imaginary aliens there, and I made lots of friends. I started going to that planet so that my soul could recuperate.

That mysterious planet was the only place in the entire world where I could exist with the same personality I was born with and not be disliked for it, where I could feel affection even without successfully acting the part of a human being. I would spend practically all my time there when I didn't have to converse with Earthlings.

My first love, my first kiss, first date, first game of hide-and-seek, sleeping together like a family smiling at each other—all of this I experienced in my dealings with the imaginary aliens.

I'm still doing this now, at the age of 41. But I've never told anyone about my imaginary aliens before. If I'd been accused of escapism and laughed at, or ended up being "cured" and losing my imaginary aliens, I'd have died. Humans die when the only

place where their soul can recuperate is destroyed. So I never told anyone, in order to survive.

I'm still living with them now. Even now my bed often flies through space. They sometimes tell me what they think of my novels. (Lots of aliens tell me, "This book is scary!")

When I was a college student, I attended a poetry class. The teacher once said: "I used to think I was an alien. I felt that the trees swaying outside my window or the rustling of the leaves was a sign to me from outer space. I thought life was hard for me because I was an alien. I was waiting for a UFO to come and get me. There are surprisingly many people like that. Is there anyone here like me?"

At the teacher's question, the classroom was hushed for a moment, but soon a few hands went up here and there.

I was surprised. But at the same time, it was like I finally understood. The alien in our mind is always going around rescuing Earthlings with nowhere to turn. I suddenly realized that the lives of many more children and adults than I'd thought were being sustained by invisible aliens.

True aliens (ones that exist in the real world) might possibly attack Earth tomorrow and smash it to pieces. But I believe that imaginary aliens have all along been interacting with us in a much deeper place in our hearts than our fellow humans.

As I read a book, I am sometimes unable to return from its imaginary world. When this happens, imaginary aliens always come to get me. They take me back to their planet. That's where I live. Only when it's necessary do we hold hands and set out for Earth together.

Earth is the only planet where I can touch reality. This is something that has come to affect me deeply. I'm an Earthling, but once I've finished writing this essay I'll go home to their planet. That is the only place I'm able to sleep. Tonight, too, we will go to sleep holding hands. Ever since I was a child, they have always been in the deepest part of my psyche. A lot of people will be making love, playing, and sleeping with their imaginary aliens tonight, too. I believe this is a precious miracle that enables us to survive.

Український переклад:

З самого дитинства я відчувала себе ближче до позаземних істот, аніж до людей.

Я не пам'ятаю точно, коли усвідомила концепт «інопланетян». Думаю, я знала про них і до того, як вперше збагнула, що я була землянином. Книжки з картинками, які я гортала дитиною, манга, яку читала у друзів у гостях, і книжки, які я потайцем позичала з братових книжкових полиць, – усі вони були повні інопланетян. В мультфільмах для дітей також було багато інопланетян, які закохувалися та подорожували на Землю.

В одній із дитячих книжок родина інопланетян перебралася на Землю і прийняла людський вигляд, аби їх ніхто не розпізнав; вони вдягали одяг, говорили людською мовою і заводили друзів серед сусідів. Було ще багато книжок, де інопланетяни прикидалися людьми, аби уникнути свого викриття. І я завжди відчувала таку емпатію до них. Здавалося, я теж прикидалася землянином, коли ходила до дитячого садочку та до школи.

Я завжди були неймовірно відчуженою дитиною. Мої мама і тато переживали, чи я колись зможу ходити до школи як усі нормальні діти. Мої вихователі з садочку попередили вчителів початкової школи, що я була аномально чутливою дитиною, плакала без приводу, поводитися дуже тихо, і мені дали найближче місце поряд із вчителем. Мені найменше хотілося стати чужерідним тілом у класі, тому я копіювала інших дітей навколо мене і намагалася бути настільки нормальною, наскільки це було можливо, аби не виділятися. Школа була жорстокою. Чужерідні тіла були одразу помічені, група починала їх переслідувати і робила об'єктом насмішок. Я хотіла бути найзвичайнішим землянином. Певним чином я нагадувала тих інопланетян, які обережно прикидалися землянинами, аби ніхто їх не викрив; єдина різниця полягала у тому, що я не могла втекти від факту, що я дійсно була землянином. У мене не було планети, куди б я могла повернутися додому.

І якраз тоді я зустріла вигаданого інопланетянина. Мені було вісім років.

Вдень, поряд із іншими землянами, мене ранили раз за разом. Як би старанно я не вдавала із себе землянина і не вела світські бесіди з іншими, кожна хвилинка, проведена з іншими людьми, наносила маленькі порізи на моє серце. Раз на декілька днів я мала ховатися в туалеті і плакати, аж допоки мене не нудило. Я поверталася додому і лягала на ліжко, а всередині все було порубцьовано шрамами. І якраз у той момент Вигаданий Інопланетянин А прийшов до мене крізь вікно.

А і я одразу закохалися один в одного. За мить – блим! – і моє ліжко перетворилося на космічний корабель, і ми літали у космос кожної ночі. Невдовзі моє ліжко досягло планети, яка нарешті не була Землею. Там було багато вигаданих інопланетян, і я подружилася із багатьма із них. Я стала літати на ту планету, аби вилікувати свою душу.

Ця містична планета була єдиним місцем у всьому світі, де я могла існувати з тією самою особистістю, що була дана мені від народження, і бути зацькованою від цього, де я могла відчувати прив'язаність та тепло, навіть не виконуючи успішно роль людини. Я проводила там практично увесь час, коли мені не треба було мати справу з землянами.

Моя перша любов, мій перший поцілунок, перше побачення, перша гра у хованки, коли ми спали, як сім'я, усміхаючися один одному, – усе це я пережила у своїх інтеракціях з вигаданими інопланетянами.

Я досі це роблю, у віці сорока одного року. Але до цього я нікому ще не розказувала про моїх вигаданих інопланетян. Якби мене звинуватили в ескапізмі та висміяли, або змусили лікуватися і я б втратила усіх своїх вигаданих інопланетян, я б померла. Люди помирають, коли руйнують єдине місце, де їхня душа може відпочити. Тому я нікому про це не розказувала, аби вижити.

Я й досі живу з ними. Навіть зараз моє ліжко частенько літає по космосу. Вони іноді розказують мені, що вони думають про мої новели. (Багато інопланетян каже мені: «Ця книжка страшна!»)

Коли я була студенткою у коледжі, я відвідувала клас з поезії. Викладач якось сказав: «Я раніше думав, що я інопланетянин. Я відчував, що дерева,

похитуючись за вікном, або шурхіт дерев були знаком для мене з космосу. Я думав, що життя було таким важким для мене, тому що я був інопланетянином. Я чекав на НЛО, щоб вони прийшли і забрали мене. І тут, на диво, багато таких людей. Чи є тут хтось, як я?»

Після такого запитання від викладача увесь клас на мить стихнув, але згодом то тут, то там студенти почали піднімати руки.

Я була здивована. Але у той самий час це було наче я нарешті зрозуміла. Інопланетян у нашій голові завжди ходить повсюди, рятуючи землян, котрим нікуди піти. Я раптом усвідомила, що життя набагато більшої кількості дітей та дорослих підтримувалося невидимими інопланетянами.

Справжні інопланетяни (ті, які існують у реальному світі) можуть атакувати Землю і знищити її. Але я вірю, що вигадані інопланетяни спілкуються з нами набагато глибше, аніж це роблять інші люди.

Коли я читаю якусь книжку, іноді мені практично неможливо вирватися з видуманого світу. Як таке трапляється, вигадані інопланетяни завжди приходять, аби забрати мене. Вони повертають мене на їхню планету. Це там, де я живу. Лише за крайньої необхідності ми, тримаючись за руки, висаджуємося на Землі.

Земля – це єдина планета, де я можу торкнутися реальності. Це те, що дуже зворушує мене і дає сильний ефект. Я землянин, але, тільки-но я закінчу писати це есе, я піду додому, на їхню планету. Це єдине місце, де мені вдається заснути. Сьогодні вночі ми теж спатимемо, тримаючись за руки. З мого раннього дитинства, вони завжди були частиною моєї душі. Багато людей теж будуть займатися коханням, гратися та спати з їхніми вигаданими інопланетянами. Я вірю, що це дорогоцінне чудо, що дає нам можливість виживати.